FULLS

DEL

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

MATARÓ, DESEMBRE 1.981 Número 12

F U L L S   D E L   M U S E U   A R X I U

D E   S A N T A   M A R I A

Mataró, desembre del 1981 Número 12

S U M A R I

Edita Museu Arxiu de Santa Maria Imprimeix Copisteria Castellà

Dipòsit Legal B-15.257 - 1978 Pujol 39 - Mataró

HOMENATGE AL SR. MARIÀ RIBAS I BERTRAN.

El passat dia 18 del present mes la Ciutat de Mataró va tributar un merescut homenatge al Sr. Marià Ribas i Bertran.

Com diu l'opuscle recordatori de l'acte, la vasta obra d'En Marià Ribas i Bertran era mereixedora d'un homenatge, per la dedicació de tota una vida a la història i a l'arqueologia; vocació de jove, afermada amb el pas dels anys, sense defallir mai. La tasca constant ha permès que la seva obra escrita hagi estat reconeguda com del més alt valor historiogràfic.

El Museu Arxiu de Santa Maria va adherir-se plenament a l'acte i va contribuir a la organització del mateix.

El Sr. Marià Ribas i Bertran ha col.laborat amb l'equip del Museu Arxiu des de l'inici del mateix. Ha publicat diversos treballs en els "Fulls" i fins i tot el present número publica el darrer dels seus treballs.

Ademés ha cedit documentació a l'Arxiu, documentació valuosa, ja que correspon a còpies fetes abans del 1936 de fons desapareguts en la maltempsada. Tampoc es pot ignorar la seva tasca de salvament de patrimoni cultural en aquella època dissortada.

Com també diu l'opuscle recordatori, que l'exemple de Marià Ribas ens serveixi d'esperó per la continuïtat i la millora dels estudis sobre el nostre passat col.lectiu.

ADQUISICIÓ DE LA CASA Nº. 3 DEL CARRER DE BEATA MARIA.

La Parròquia de Santa Maria ha adquirit la casa nº. 3 del carrer Beata Maria per a poder-hi instal.lar, prèvia restauració, la documentació de l'Arxiu. L'adquisició ha pogut fer-se a partir d'un donatiu anònim, vinculat precisament a aquest fi.

La casa, amb elements gòtics a les façanes, llinda amb l'església de Santa Maria per la part de la Sagristia de la Capella del Sagrament, des d'on podrà accedir-s'hi. És catalogada en el Catàleg del Patrimoni Històrico - Arquitectònic de Mataró.

Els espais avui utilitzats per l'Arxiu són totalment insuficients sobretot a causa dels continuats donatius de documentació i llibres. La nova instal.lació de l'Arxiu en la casa del carrer Beata Maria permetrà distribuïr de manera racional les zones de dipòsit, de treball i de consulta. A la vegada a la planta baixa podran situar-s'hi unes sales d'exposició periòdica dels fons.

Des d'ara l'Equip del Museu Arxiu ha de cuidar de la restauració de la casa, actualment molt degradada, i espera obtenir per a tal fi les corresponents subvencions dels organismes i corporacions públiques ja que és ben clar que els fons del Museu Arxiu de Santa Maria són patrimoni cultural de la Ciutat de Mataró.

EL CERAMISTA FLORENTÍ SERRA.

El dia 7 de novembre va morir el Sr. Florentí Serra, en Tinet, el darrer dels antics ceramistes mataronins.

El Museu Arxiu de Santa Maria conserva una obra seva; les antigues imatges de les Santes del carrer d'En Pujol. Són també obres seves les imatges de les capelles de Sant Llorenç, a la Muralla del mateix nom, i de Sant Pau, a la portalada de les Caputxines.

Català de socarrel, compromès en moltes accions abans i després del 1939, probablement va ser l'autor d'una petita reproducció del monument a Rafael de Casanova que va ser col.locada un onze de setembre dels anys quarantes a Barcelona en l'antic emplaçament del monument.

Que descansi en pau.

LA MARE DE DÉU DEL FOSSAR XIC.

El diumenge dia 8 de novembre va ser beneïda la imatge de la Mare de Déu del Fossar Xic, obra de l'escultor mataroní Josep Mª. Gomis i Poquet, qui va donar-la a la Parròquia de Santa Maria. És situada en la fornícula existent sobre el Portal Xic, que havia contingut fins a començaments de segle la Mare de Déu gòtica, d'alabastre, avui al Museu Arxiu, i havia restat des d'aleshores buida.

La tradició de les capelletes de carrer havia estat molt viva a Mataró i assumida totalment pels veins de cada carrer. Hem de celebrar, doncs que els veins del Fossar Xic col.laboressin a l'acte conjuntament amb la Parròquia i els Pueri Cantores de Mataró.

Seria de desitjar una total recuperació de les antigues capelletes de carrer, que, sens dubte, són imatge de la Ciutat i, per tant, patrimoni cultural de la mateixa, tal i com ho ha reconegut la Comissió del Patrimoni Històrico - Arquitectònic en incluir-les globalment en el Catàleg d'edificis i elements a protegir.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS.

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria fa constar públicament el seu agraïment.

A la Sra. Carme Rosset pel donatiu d'un conjunt de clixés fotogràfics obra del seu pare Sr. J. Rosset.

Al Sr. Jesús Illa i París per la donació de goigs, opuscles i fulls impressos.

A la família Font la donació d'una imatge de la Mare de Deú, vestida, segle XIX.

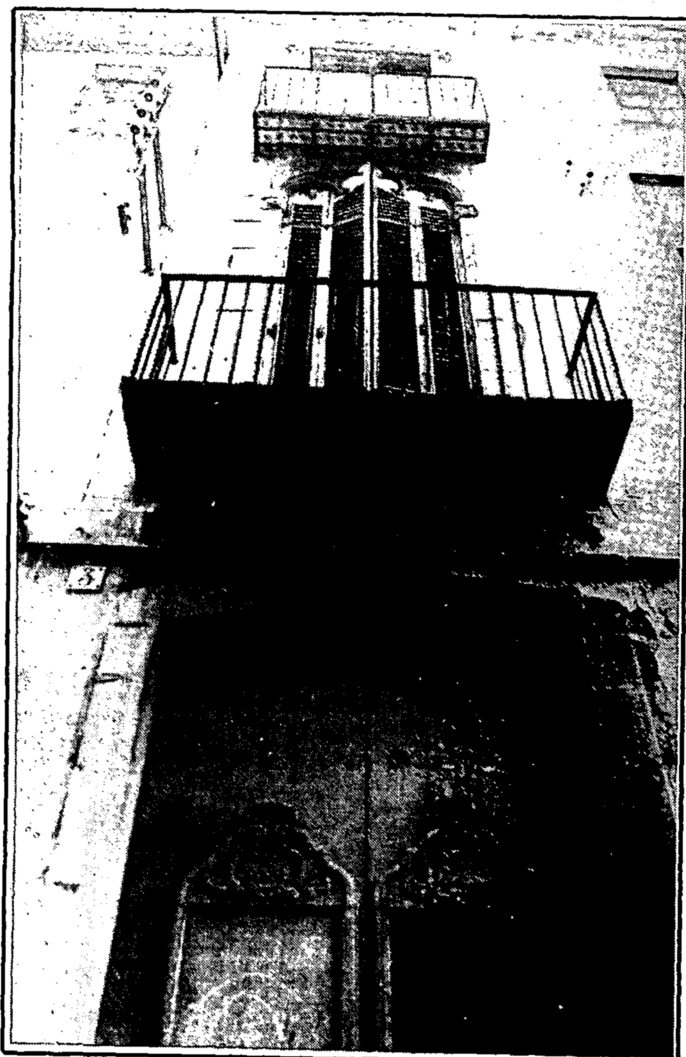
Al Sr. Jaume Castellví i Toda pel donatiu de dos rosaris, un del segle XIX i altre actual.

Al Sr. Joan Esquerra i Tunyí per l'aportació de gran quantitat de documentació diversa i especialment pel conjunt de monedes.

A la família Clariana Coll pel donatiu d'una imatge del Nen Jesús, segle XIX, i diversos vestits de Mare de Déu.

Als Srs. Lluís i Pilar Cuadrada la donació d'un conjunt de periòdics.

Al Sr. Carles Artigas el donatiu d'exemplars col.leccionats del diari Avui.

CASA NÚM. 3 DEL CARRER BEATA MARIA, ADQUIRIDA PER LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA PER AL MUSEU ARXIU.

Fotografia Miquel Sala - Equip M.A.S.M.

MARE DE DÉU DEL FOSSAR XIC, JOSEP Mª. GOMIS i POQUET, ESCULTOR.

Fotografia Miquel Sala - Equip M.A.S.M.

Jaume Saurí – Albeytar de Mataró –

Miquel Ravella – Albeytar de Mataró –

Jaume Casellas – Ferrador de Mataró –

Narcís Alsina – Ferrador de Mataró –

SIGNATURES DE FERRADORS I ALBEITERS MATARONINS QUE FIGUREN ALS TESTAMENTS RESPECTIUS.

MENESCALS, ALBEITERS I FERRADORS DE MATARÓ AL SEGLE XVIII

Introducció.-

El desenvolupament econòmic i social del Maresme, l'augment de la població al sector litoral barceloní així com el desvetllament de les activitats comercials i industrials, es van fer ben paleses al segle XVIII (1). Aquest fet representà sens dubte un notable increment del cens de bestiar equí -mules, cavalls i ases-, és a dir dels animals de ferradura. Com sabem prou bé l'energia a sang d'aquestes espècies herbívores ha sigut fins fa ben poc insubstituïble per traginar les mercaderies, treure les barques del mar, pels transports per terra, per llaurar la terra i per molts altres usos.

No disposem de dades referents als censos de bestiar equí, però degué ésser important donades les característiques del Maresme.

La cura i el manteniment en bon ús dels cavalls, estavà aleshores encomanada a una professió no gaire coneguda i poc estudiada que era la menescalia -de notable tradició als Països Catalans des de l'Edat Mitjana (2).

Com sabem, els menescals o albeiters eren els professionals que tenien cura de les cavallerisses, ocupant-se de feines tant distintes com ferrar, sagnar, donar punts de foc, guarir i atendre els animals, per tal que podessin ésser útils als seus amos.

Les professions esmentades, figuraven dins el grup de les "arts del foc", i per això s'incloïen dins dels gremis de ferrers, calderers, manyans, agullers, i demés artesans del metall. A Mataró trobem els menescals o albeiters al gremi de Sant Antoni Abat, que tenia capella a la Parròquia de Santa Maria, juntament amb el gremi de Sant Eloi.

Les llistes dels prohoms i confrares de les confraries de Sant Antoni Abat i Sant Eloi, incloïen doncs artesans de totes les branques d'artesans "del foc", sense distincions (3).

Titulació dels albeiters, menescals i ferradors.-

Les ordenances dels ferrers, establien des d'antic que els propis prohoms del gremi o confraria podien examinar i aprovar els joves aprenents i aspirants a l'ofici. Com veurem més endavant, quasi la totalitat de les professions d'albeiteria -ferradors- passaven de pares a fills, i l'art de ferrar s'establia com una professió força tancada, doncs l'art de guarir els cavalls s'aprenia ben sovint per tradició oral i es basava en una experiència pràctica que no estava pas a l'abast de tothom.

La desfeta de l'any 1714, tot just iniciat el segle XVIII, representà a més de l'adveniment de la monarquia borbònica, la pèrdua de les llibertats nacionals i l'establiment a Catalunya d'una administració absolutista d'acord amb la promulgació i disposició del "Decreto de Nueva Planta". Entre les professions afectades per la nova reglamentació política hi trobem l'albeiteria.

El nou règim cobrí el càrrec i figura del Proto-alveiter -que havia estat establerta en una Real Pragmàtica dels Reis Catòlics a

l'any 1500-; el Protoalveiter tenia la missió d'inspeccionar els professionals de la menescalia i del ferrar, tenint a cura també la concessió dels corresponents títols per a poder exercir legalment l'ofici, en clara contradicció amb els privilegis gremials.

Per un Real Despatx del 21 d'octubre de 1717 va ésser nomenat Protoalveiter de Catalunya En Diego Albarez, albeiter originari de Sevilla i exmenescal del Regiment de Cavalleria de Granada durant la Guerra de Successió (4), aquest càrrec, com molts altres de la post-guerra, va ésser atorgat per mostrada fidelitat al nou rei, encara que en aquest cas concret s'hi interposà un examen d'aptitud d'albeiters i ferradors de la ciutat de Barcelona (5).

L'activitat del nou examinador d'albeiters i ferradors no tardà gens ni mica en topar amb les organitzacions gremials seculars, doncs d'immediat trobem a l'esmentat Diego Albarez demanant ajut a les autoritats civils i militars per tal de que recolzessin en la seva missió "despues de que por la Contradizion de los Prohombres e Yndibiduos de la Cofradía de los Albeytares y Erradores de esta ciudad. Con el motivo de que dentro de ella, no se estilava ser examinados por el Protohalbeytar..." (6), conflictivitat que degué ésser forta en nombroses poblacions catalanes. A Olot esmenta particularment que en demanar-li el títol a un ferrador "le repondió con palabras injuriosas y ultrajando el título de Su Magestad, a bista de lo que mandó el Coronel Dn. Bernardino Marimón prenderle..."

La població de Mataró i el gremi de ferradors, figurà entre les més contestatàries, com hem comprovat en distints documents de la Real Audiència borbònica, un dels quals s'adreçà al Corregidor de Mataró Dn. Francisco Antonio de Morales en data del 15 de gener de 1719 assenyalant-l'hi que donés l'adequat suport a la persona del Protoalveiter "... haciendoles extensión de este Despacho serán seguidamente requeridos pidiéndoles asistencia y auxilio, se lo den sin mora ni dilación alguna"

Val a dir que el Protoalveiter al fer lliurament de cada títol rebia la taxa corresponent que era "... por titulos de Albeytar a quatro Doblones y dos Doblones por el de Herrador" pels nou practicants, i la meitat per revalidar les titulacions anteriors al1705 (7).

Els problemes de normalització i adjudicació dels títols degueren romandre durant molts anys; el 16 d'agost de 1721 el Capità General Interí de Catalunya Don Bernardo Santos Calderón de la Barca, reiterà al Corregidor de Mataró les amenaces de sanció pels practicants no titulats ni examinats, arribant fins i tot a la incautació de les eines i dels instruments del seu ofici, "... los quales precediendo Inventario se depositarán en las personas de la mayor satisfacción de las Justicias" (8).

El gremi mataroní de Sant Antoni Abat es resistí molt de temps a la imposició del Protoalbeiterat, doncs presentà plet sobre l'assumpte de la titulació i visites d'inspecció. En data del 21 de març de 1730 la Real Audiència dirigint-se al Corregidor de Mataró assenyala encara "... se sirva no dar oidos a las referidas instancias de la dicha ciudad de Mataró, en lo concerniente a las visitas, y examenes de Herradores y Albeytares, y cobranza de los salarios tazados, sin permitir que el suplicante en esta salida que ha de exdcutar se le ponga embarazo alguno, ni se le ocasione el menor dispendio..." (9).

Noms i relació dels albeiters i ferradors del Maresme a la meitat del segle XVIII.-

El lligall 242 de la sèrie "Papeles de S.E." de l'Arxiu de la Corona d'Aragó ens proporciona unes llistes de professionals de la menescalia degudes als interventors del Protoalbeiterato en les seves visites reglamentàries quatriennals per percebre les taxes d'inspecció. Transcrivim textualment les que corresponen al Maresme -tant les que corresponien al Corregiment de Mataró com les del Corregiment de Girona- :

Corregiment de Mataró

Tiana

Juan Vila ...... 1 lb. 8 s.

Lella

Pablo Colomer .. 14 s.
Miguel Pifarrer 1 lb.10 s.

Taya

Miguel Elias .... 14 s.
Domingo Bosch .... 14 s.
Felio Rementul ...... 14 s.

Premiá

Fco. Quintana .... 14 s.
Joseph Buquet .... 14 s.

Vilassà

Joseph Rossell ...... 14 s.

Cabrils

Pablo Cabé .... 14 s.

Cabrera

Sebastian Albert .... 14 s.

Argentona

Fco. Boba .... es pobre
Fco. Trijinals .... 2 lb. 2 s.
Marcos Rexach alb. ...... 14 s.

Mataró

Jaime Saurí .... 14 s.
Miguel Rabella .... 2 lb. 2 s.
Fco. Molins .... 2 lb. 2 s.
Narciso Alsina .... 14 s.
Jaime Casellas .... 14 s.
Joseph Capdevila, ha pres titol .... 11 lb. 4 s.

Llavaneres

Joseph Castellà .... 14 s.
Lorenzo Casallas .... 14 s.

Corregiment de Girona

Areñs de Munt

Fco. Major, alb. .... 14 s.
Bernat Balldoriola .. 14 s.
Francesch Alsina .... 14 s.
Joan Masoet .... 14 s.
Joan Barcons .... 14 s.
Joseph Rovira .... 14 s.

Sant Cebriá de Vall Alta

Miguel Alsina .... 14 s.

Areñs de Mar

Buenaventura Cata ....14 s.
Jayme Nono ....14 s.

Sant Iscla de Vall Torta

Felix Pera .... 14 s.

Malgrat

Josep Font Lladosa ...... 14 s.
Estevan Pages .... 14 s.

Sant Pol

Carlos Casellas .... 14 s.
Juan Pujol .... 14 s.

Pineda

Salvador Aymarich .... 14 s.
Pedro Comas .... 14 s.
Isidro Torrent .... 14 s.
Jaime Guix .... 14 s.

Calella

Juan Santigosa .... 14 s.

Canet

Francisco Llauger .... 14 s.
Jaime castañer .... 14 s.
Joseph Castellá .... 14 s.

Aquesta relació figura en un anexe del traspàs de funcions del Protoalbeiter de Catalunya a En Pau Fargas, davant del Notari públic de Barcelona Jayme Tos i Romà; l'esmentat Fargas va ésser nomenat Interventor el 3 d-abril del 1761, cessant pel març de 1763, així doncs els albeiters i ferradors que figuren relacionats a la llista corresponen al 1761, és més, en un document llegim "... en 4 de Mayo de 1761 empecé a hazer la visita en los cuatro Corregimientos de Cathaluña, en cuya demora fue mi gasto, del mozo y del mulo, para comida y bebida como sigue ..." i més endavant en la relació de despeses, fa referència al dia exacte que es va visitar Mataró: "por la assistencia de un Alguacil por la visita de los Albeytares y Herradores del dicho Mataró, consta de recibo de 2 de junio de 1761 .... 12 s."

A l'interventor Pau Fargas, segueix en el càrrec en Jacinto Oliver, Albeiter de Sant Andreu, que ens ofereix una nova relació l'any 1765, que pel que fa al Maresme presenta alguns canvis sobre la precedent del 1761: En Salvador Albert passà de Cabrera a Vilassar, a Mataró havia mort en Miquel Ravella i fou alta com a ferrador en Josep Granja, a Llavaneres havia mort en Llorenç Casellas, i a Canet també havia mort en Jaume Castanyer.

Comptant amb aquests antecedents, hem investigat quelcom més dels menescals i ferradors de Mataró, per reconstruir una part de la nostra història i fer una aproximació sociològica sobre la professió en aquesta ciutat.

Estudi dels albeiters i ferradors mataronins del segle XVIII.-

Després d'una primera revisió dels censos del Protoalbeiterat, trobem una continuació de l'estudi a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria i a l'Arxiu de Protocols Notarials de Mataró.

Circumscrivint-nos al segle XVIII, ens adonem de com la professió de menescal era transmesa de pares a fills en la majoria dels casos, per tant és possible establir veritables dinasties que veurem separadament:

Els SAURÍ :

Tenien el fornal o taller a la Creu d'En Ramis, "en lo carrer dit lo Camí Real, devant del Col.legi dels Pares de les Escoles Pies, dits de Santa Anna" (10). Si tenim en compte que la Creu de Terme va ésser desplaçada, aquest menescal tindria la casa i taller en les cases que avui tenen els números 339-341 del Camí Ral (x).

(x) Lloc on estava emplaçada l'antiga cotxera de l'Empresa Casas, i encara més antigament una botiga de baster.

Coneixem almenys tres generacions de menescals,

JAUME SAURÍ casat amb Magdalena Blanch

Jaume SAURÍ, nasqué l'any 1696 i morí el 2 d'agost de 1775 als 79 anys (11), essent sepultat a la cripta de la Confraria de Sant Anton i Sant Eloi. Casat en primeres núpcies amb Teresa Tuxet, i en segones núpcies amb Maria Pou. Testà el 4-XII-1764 al notari Salvador Torras.

JOAN SAURÍ, també menescal (hereu), fill de J.Saurí i de T. Tuxet

FELIX SAURÍ, germà -també menescal- morí el 3-VII-1777 als 36 anys (12).

No s'ha estudiat la descendència d'En Joan Saurí, que possiblement s- endinsa al segle XIX.

Els RAVELLA

Tenien el fornal o taller "fora lo portal de Sant Joseph"(actualment carrer de Sant Josep) no sabem exactament on, però és possible que estés emplaçat en el número 54, doncs actualment s'hi troba encara un taller de ferrar, emplaçat precisament al sector extramurs del mateix carrer -poc més avall de l'encreuament del carrer de Sant Josep amb l'anomenada Muralla del Tigre. Els Ravella eren oriünds de Vilabacasera -Parròquia de Vallgorguina-

SEBASTIÀ RAVELLA, de Vallgorguina, casat amb Mariana Codina

MIQUEL RAVELLA, albeiter de Mataró; va morir el 2 de maig de 1764 essent sepultat també a la cripta de la Confraria de Sant Anton i Sant Eloi, a la Parròquia de Santa Maria. Estava casat amb Na Maria Ravella, que morí el 10-I-1763. Testà a l'escribania del Notari Bonaventura Català i Mas. No tenia fills. Tenia un germà també albeiter a Santa Maria de Palautordera -Silvestre Ravella- (13).

Els CASELLAS

Tenien el fornal o taller "fora lo portal de Vatlleix, en el camí que mena cap a les monges caputxines" (Carrer dels Àngels). També coneixem dels Casellas tres generacions de ferradors.

BARTOMEU CASELLAS

JAUME CASELLAS, ferrer, va morir l'11 d'agost del 1780. Féu testament pel juliol del 1780, en poder de Francesc Noy, Notari (14). Casat amb Teresa Puig, la qual junt amb l'hereu van fer un interessant inventari dels bens del seu marit, que té per a nosaltres un gran interès (15) doncs descriu amb detall els estris de treball del ferrador, juntament amb les seves pertinences.

JOSEP CASELLAS (hereu)

JAUME CASELLAS, que morí el 25 de desembre de 1775 als 29 anys (16). Els altres germans -Salvador, Manuel i Llorenç- es dedicaren a l'argenteria.

Tampoc no s'ha estudiat la descendència d'En Josep Casellas.

Els ALSINA

Tenien el fornal "fora lo Portal de Vatlleix" i l'habitatge al carrer de Bonaire. El ferrador Narcís Alsina no era fill de ferradors, doncs el seu pare era Mariano Alsina -bracer- casat amb Na Eulàlia Puig, la seva mare.

NARCÍS ALSINA, ferrer, nasqué el ... i va morir el dia 9 de maig de 1767. El seu testament fou fet dos dies abans del seu òbit, en poder de Josep Torras i Vieta, Notari (17). Fou sepultat a la cripta de la Confraria de Sant Anton i Sant Eloi.
Estava casat amb Rosa Costa.

RAFAEL ALSINA COSTA, ferrer i fill de l'anterior (hereu)

A cop de vista, veiem en primer lloc una constant, que per altre part era molt freqüent en els oficis artesans, i és la transmissió de pares a fills tant de la feina com dels instruments pel treball; i en segon lloc constatem que la situació dels tallers de ferrer s'emplaçaven en punts de màxim trànsit de carruatges -Camí Ral, carrer de Sant Josep i sortida cap a Valldeix-.

No ha estat possible establir una diferència entre el treball dels albeiters i ferradors, malgrat la superior graduació dels primers en quant al coneixement de les malalties del bestiar.

Revisant l'inventari del ferrador Jaume Casellas, que pel moment és l'únic que hem trobat, hom es pot fer una idea cabdal del tipus d'habitatge que tenien els menestrals i la modèstia de les eines amb que treballaven. L'inventari en poder del Notari diu el següent:

En la present Ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona als trenta un dias del Mes de Agost del any de la Nativitat del Señor de mil set cents y vuytanta.

Com per evitar tota macula de engany y llevar qualsevol suspita tinga lo dret introduhit lo inventari; persó nosaltres Theresa Casellas y Puig viuda de Jaume Casellas, ferrer, en lo dia de son obit en la referida ciutat habitant, en qualitat de tenutaría per mon dot esponsalici y demés drets y credits de tals que tinch y me compateixen en la heretat y patrimoni del referit mon difunt marit en virtut de la consuetut de Barcelona, y constitució general de Catta. feta en la vila de Perpinyà que comensa Hac nostra; y en lo nom de usufructuaria per lo mateix mon marit dexada ab son ultim y valido testament que se solemnisa en actes del Notari avall escrit als dinou dias del ultim passat Juliol. Y Joseph Casellas y Puig, ferrer de la enunciada Ciutat, mare y fill en qualitat de Hereu universalment instituhit per lo antedit Jaume Casellas mon difunt Pare ab lo precalendat testament, en dits respective noms, y en altre qualsevol que en dret afavorir puga als dos; volent gaudir dels beneficis privilegis, y prerrogatives concedits als que prenen inventari, ab precedencia de aquest sen + yal de la Santa Creu lo formam de totos los bens que en lo dia de su fi tenia y possehia lo referit nostre marit y pare respectivament, los quals ab individual descripció son.

Primo toca aquella casa de un cos ab sa eixida o hort al detràs de ella contigua, clausurada de una part situada en la present Ciutat fora lo portal de Batlleix y en lo carrer que va als Monastirs de Monjas Caputxinas y PP. Caputxins, dins la qual se ha trobat lo se guent:

En la entrada.

Primo al demunt del portal de entrar en la cuyna una capelleta de fusta usada, y dins està la Imatge de Sant Antoni de Pàdua.
Item. dos banchs de respaller de fusta de pi molt usats.
Item. un bressol usat.
Item. tres devanadoras de canya grans, las unas ab peu de fusta y montant de ferro, y las altres dos sens ell, tot usat.
Item. un cubell mediá de fusta encercolat de ferro usat,
Item. un ventall petit de palma usat.
Item. un enserat molt usat, en la cuyna.

En la Cuyna.

Primo un escont de fusta de pi ab son respatller y taula, més que me diá, molt usat.
Item. una cadira de fusta color obscur, ab sitial de roba molt usada.
Item. una taula de fusta de poy ab son calaix, mediana, molt usat.
Item. un banch de fusta sens respatller molt usat.
Item. un pages de fusta molt usat.
Item. dos llums de ferro usats.
Item. uns clamastechs, unas llevas, dos torrapans, una pala y uns tres peus, tot de ferro, mediá, y usat.
Item. sis fals, dos mitjas llunas, una destral, y quatre podadoras, ab sos corresponents manechs, tot usat.
Item. dos calderas, la una gran usada, y la altre petita, molt usada, las dos de aram ab sas nansas de ferro.
Item. una cassa, un escalfador, un cassó, y una chocolatera tot de a-ram, mediá, y ab sos manechs de ferro, usat.
Item. una sotacopa de llautó mediana usada, y una llumenera petitona del mateix també usada.
Item. dos candeleros, y tres peus de llautó usats.
Item. uns trespeus de ferro usats.
Item. sis plats de estany usats
Item. quatre plats de pisa envernissats de blau usats.
Item. una sotacopa de pisa usada.
Item. setse platas, quinse plats, una escuyridora, un saler, sis es-codellas, y dos xicres, tot de pisa y usat.
Item. un saler de pedra usat.
Item. dos cantirs de terra negre medians usats.
Item. set vasos, los quatre de cristall medians, y los tres de vidre blanch petitons y usats.
Item. dos empollas petitas, y una de mitgensera de vidre vert usadas.
Item. dos porrons, y dos cetrills lo un ab un poch de oli, y lo altre ab una porció de vinagre, tot de vidre ordinari, y usat.
Item. sis colleras y dos forquillas de llautó usadas.
Item. una escombra de palma, ab son manech de fusta usada.
Item. un quadret ab la estamoa de Sant Joan y Sant Pau molt vell.
Item. quatre pitgers, y un cantinet envernissats de vert, usats.
Item. sis ollas medianas envernissadas de color tabaco, usadas.
Item. una capsa de garrofí usada.
Item. dos cordas per estendrer la bogada, usadas.
Item. un ancll per lo forn usat.
Item. dos paellas, la una gran de ferro, y la altre petita de aram ab manech de ferro, y unas graellas també de ferro, tot usat.

Item. una banca de fusta mediana usadas.
Item. una ganiveta y dos ganivets, tot usat.
Item. una tanca de ferro per lo forn usada.
Item. un fugó de terra usat.
Item. un armari collocat en la paret del entrar en dita cuyna, unas estovallas per la taula usadas, y un poch de pa.

En lo pastador immediat a la prop referida cuyna
Primo una pastera se tomba de fusta molt vella, ab tots sos arreus o guarniments pera pastar.
Item. una tauleta de fusta de poy, ab unas gradas y quatre testos, collocat en un ninxo, o capelleta situadas o fabricada dins la paret de dit pastador, tot usat.
Item. una boteta de barreló buyda, ab quatre cercols de ferro molt usada.
Item. una cadira de brassos molt usada.
Item. diferents trossos de fusta molt vella de poca consideració.
Item. un garrot per lligar garbas, y quatre didals de canya, tot usat.
Item. una pala de fusta per lo forn, usada.

En lo cel obert o passadís â la antedita cuyna.
Primo una gerra gran de terra envernissada de color vert, usada.
Item. dos gibrells, tres cantirs, quatre cassolas, tres plâts giradors y set ollas entre grans y petitas, tot de terra roja ordinaria y usat.
Item. sis plats de pisa ordinaria, usats.
Item. sis plats de pisa de Genova usats.
Item. una coladora de pisa ordinaria, usada.
Item. una sort de colleras de fusta, entre grans, medianas, y petitas, usadas.
Item. un remanador de fusta usat per batrer chocolate.
Item. dos talladors medians de fusta usats.
Item. un morter de pedra, ab sa ma de fusta tot usat.
Item. un cabás de palma per anar a comprar usat.
Item. un coba femeter usat.
Item. una giradora y tres cobertoras, la una mediana, y las dos petitas, tot de ferro y usat.
Item. en lo hort o eixida de dita Casa diferents testos per flors usats.
Item. en lo pou que es en lo mateix hort o eixida, una curriola de fusta ab montant de ferro, dos galledas també de fusta ab cercols y montans, y nansas de ferro, y una cadena també de ferro per lo llivant, tot usat.

En lo quarto del devant de dita Casa.
Primo unas gradas de fusta molt usadas collocadas en una capelleta o ninxo que hi ha en una de las parets de est quarto.
Item. unas cortinas de indiana molt usadas collocadas al devant de dit ninxo, o capelleta, pendents en una barreta de ferro.
Item. dins dit ninxo unas reliquias de Sant Simon Apostol, collocades en una guarnició de cartró, ab un vidre al devant.
Item. en lo mateix ninxo la efigies del Ninyo Jesús de guix.
Item. un pitger envernissat de vert usat per conduhir flors.
Item. una ollera mediana de llarga vista usada.
Item. en lo mateix quarto, pendent en una de sas parets, un quadro mediá ab guarnició de colradura, ab la efigie de Santa Theresa de Jesús.
Item. un quadro gran, ab guarnició de fusta ennegrida molt vell, ab la Imatge de nostra Señora de la Soledat.

Item. un altre quadro mediá usat, ab la Imatge del Patriarca Sant Joseph, ab guarnició de fusta dorada.
Item. altre quadro petit ab guarnició de fusta molt vella, ab la efigies del Ecce homo.
Item. un dosseret de fusta cubert de drap vert tot molt vell.
Item. un quadro petit ab guarnició de fusta labrada usada, ab la Imatge de la Divina Pastora.
Item. una tauleta de fusta de pòy, ab son calaix, pany i clau no usada.
Item. dos cadiras de fusta, color obscur, ab sitials de roba, molt usadas.
Item. un llit de peu de gall de fusta de alber, y capsalera del mateix sens jaspear, ab sa marfega de estopa molt usada plena de palla, un matalas, y dos coixins ab sas corresponents coixineras de drap de bri, plens de llana, y sas telas viadas, usats, y dos llansols també de drap de bri usats.
Item. en lo quarto del mitg, eixint del prop referit, no si encontra cosa alguna.
Item. en lo corredor eixint del ultim dit quarto, y al cap de la escala, un quadret de St. Salvador collocat sobre una piqueta de terra, en la que si posa aygua beneyta.

En lo quarto del derrera de dita Casa, en que morí lo causant del pnt. inventari

Primo un llit de peu de gall ab sa capsalera jaspeat y pintat, ab un perfil de colradura alrededor de dita capsalera, molt usat, ab sa marfega de drap de bri plena de palla usada, un matalás y dos coixins de telas viadas plens de llana y estos ab sas corresponents coxineras de drap de bri tot usat, y dos llansols de drap de bri, lo un nou y lo altre molt usat.
Item. dos caixas de fusta de alber ab son corresponent pany y clau molt usadas, dins las quals si encontra la roba del us y servey dels de nostra familia.
Item. se continuan en lo present inventari las dos caixas ab las robas y vestits tot propri de mi dita Theresa Casellas y Puig, y lo mateix que me fou donat quant contracti mon matrimoni.
Item. altre caixa de fusta molt usada ab son pany y clau, dins la qual si troba.

Primo dos marfegas la una gran, y la altre petita de drap de estopa usadas.
Item. dos llansols de tela, lo un ab una guarnició a la vellura, y lo altre sens guarnició usats.
Item. una cortina usada de tela usada ab una guarnició a la vellura, y un serrell a son extrem.
Item. tres llansols de fil de bri usats
Item. vuyt axugamans petitons de sacas usats.
Item. set tovallons de fil de bri ab mostra de pinyonet las dos molt usadas, las restants usats.
Item. dos axugamans de fil de bri usats.
Item. dos coxineras de tela usadas.
Item. tres tovallons de drap de bri, las dos llevan ab una guarnició a la vellura, y la altre ab mostra de pinyonet, totas usadas.
Item. una tovallola de tafeta blau usada.
Item. un cendrer de estopa usat.
Item. una banova blanca encotonada ab mostra usada.
Item. un cobrellit de indiana comuna usat.
Item. un cobritaula petitó de indiana vermella usat.
Item. una vanoba verde de cotó mostrejada usada ab la guarnició o serell de seda.

Item. se segueix la roba propria y del us del difunt.

Primo dos camisas de fil de bri la una de ellas ab manegas de tela usadas.
Item. un jaleco de bayeta obscura, una jupa y casaca de paño color obscur, dos calsas de panyo negre, un gambeto de panyo obscur, unas mitjas de estar obscur, unas sabatas ab sas sivellas de llautó, una barretina obscura, y dos sombreros, tot usat.
Item. en lo mateix quarto una cadira de brassos ab sitial y respatller de cuyro, ab tatxes de ferro, molt usada.
Item. quatre cadiras regulars de fusta pintada de color vert ab sitial de roba usadas.
Item. un quadro gran molt vell ab la efigie de Jesus Nasareno.
Item. altre quadro mediá ab guarnició de fusta molt vell, ab la Imatge de Nostra Senyora del Roser.
Item. altre quadro sens guarnició molt vell.
Item. altre quadro petit ab guarnició de colradura ab la Imatge de nostra Señora de la Llet.
Item. un mirall mediá ab guarnició de colradura usat.
Item. un doceret usat.
Item. dos quadrets ab guarnició de fusta usats.
Item. dos orinals de terra usats.
Item. en una capelleta o ninxo dorat dins de las parets del dit quarto, la Imatge de Christo Crucificat pendent de la Creu, col.locat damunt una plana jaspeada y en part dorada.
Item. en una de les referides caixes proprias de mi dita Theresa, si encontran los papers y actes fahents per la heretat y patrimoni del difunt, y los que son conduhents per la pretenció que los processors de esta casa poden tenir contra los bens de la casa Ametller de Batlleix
Item. un llibre en quan ab cubertas de pergamí en el que si troban descrits varios compres de diferents sunjectes parroquians de nostra botiga de ferrer
Item. un coixinet de cosir usat.

En lo quartet immediat al prop referit

Primo un cofre gran molt usat ab algunas flors de poca entitat
Item. sinch quarteras de metall.
Item. una panera de fusta usada ab set pans
Item. una mesura de tres cortans usada ab tres cercols de ferro
Item. en la golfa de dita casa, un salador de fusta usat.
Item. unas gradas de fusta petitonas usadas per colocarlas en la capella de Nostra Señora dels Angels que se troba en la paret del devant de dita casa, en la qual si troba una llantia de vidre usada.
Item. en las mateixas golfas diferents trossos de fusta de poca consideració.
Item. tota aquella casa de un cos ab sa eixida o hort clausurada, situada en la present Ciutat y al davant de la ultimament referida, en la entrada de la qual si troba la botiga de ferrer nostra propria y dins esta lo seguent.
Primo una ferradura usada, y un cup de raig, vint y una carrega també usat ab son corresponent brescat.
Item. una portadora usada.
Item. dos botas de tres càrregas cada una encercolades de ferro y dos de mitja càrrega cada una també ab cercols de ferro, totas usadas y buides, menos en la una que si troba un poch de vinagre dins.

Item. tres enclusas la una de pes once arrobas, altre de deu, y la altre de quatre totas usadas, y collocadas ab son respective soch, totas usadas.
Item. dos mays grans y cinch martells també grans, tot usat.
Item. un manxó y unas manchas, aquell usat y aquestas dolentas.
Item. quatre dotsenas de ferraduras novas.
Item. tres botabans, dos estanallas de ferrar, dos martells també de ferrar, tres estanallas grans per la fornal, y totes las demés eines necessarias per lo ofici de ferrer, tot usat.
Item. dos barras y mitja de ferro, de pes juntas tres arrobas.
Item. tota aquella pesa de terra de vinya plantada de tinguda divuit jornals de home de cavadura poch mes o menos situada en lo terme de la pnt. Ciutat y en la partida dita Figuera Major.
Item. en la referida botiga de ferrer una fanga, dos magallas, un magalló, un magall de escarpell, y tres arpellas tot de ferro ab sos corresponents manechs de fusta tot usat (15).

Francesc Lleonart i Roca

REFERÈNCIES

(1) P.Vilar Catalunya dins l'Espanya Moderna: Les transformacions agràries del segle XVIII català. Edicions 62, 1966

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.) Cancillería Real Reg.1529 f.32

(3) A.C.A. Arxiu Notarial de Mataró -A.N.M.- Reg. E-29

(4) A.C.A. Real Audiència. Villetes. Reg. 362, f.213

(5) Arxiu dels Protocols Notarials de Barcelona. Prot. sive manuale. Alejo Claramunt

(6) A.C.A. Real Audiència. Papeles de S.E. lligall 242

(8) A.C.A. Real Audiència. Acordadas. Reg.8, ff.200-208

(9) A.C.A. Real Audiència. Consultas. Reg.144, ff.220-221

(10) A.C.A. (A.N.M.) Reg.799, ff.129-131

(11) Museu Arxiu de Santa Maria (M.A.S.M.) Llibre d'òbits 1767-1781 f.165

(12) M.A.S.M. Llibre d'òbits 1767-1781, f.244

(13) A.C.A. (A.N.M.) Reg.828, ff.65-66

(14) A.C.A. (A.N.M.) Reg.950, ff.178

(15) A.C.A. (A.N.M.) Reg.950, ff.206-212

(16) M.A.S.M. Llibre d'òbits, 1767-1781

(17) A.C.A. (A.N.M.)Reg.871, ff. 331-332

EL VALUÓS CONJUNT DE PINTURES DEL CONVENT DE LES MONGES CAPUTXINES DE MATARÓ DESTRUIT EL JULIOL DE L'ANY 1936.

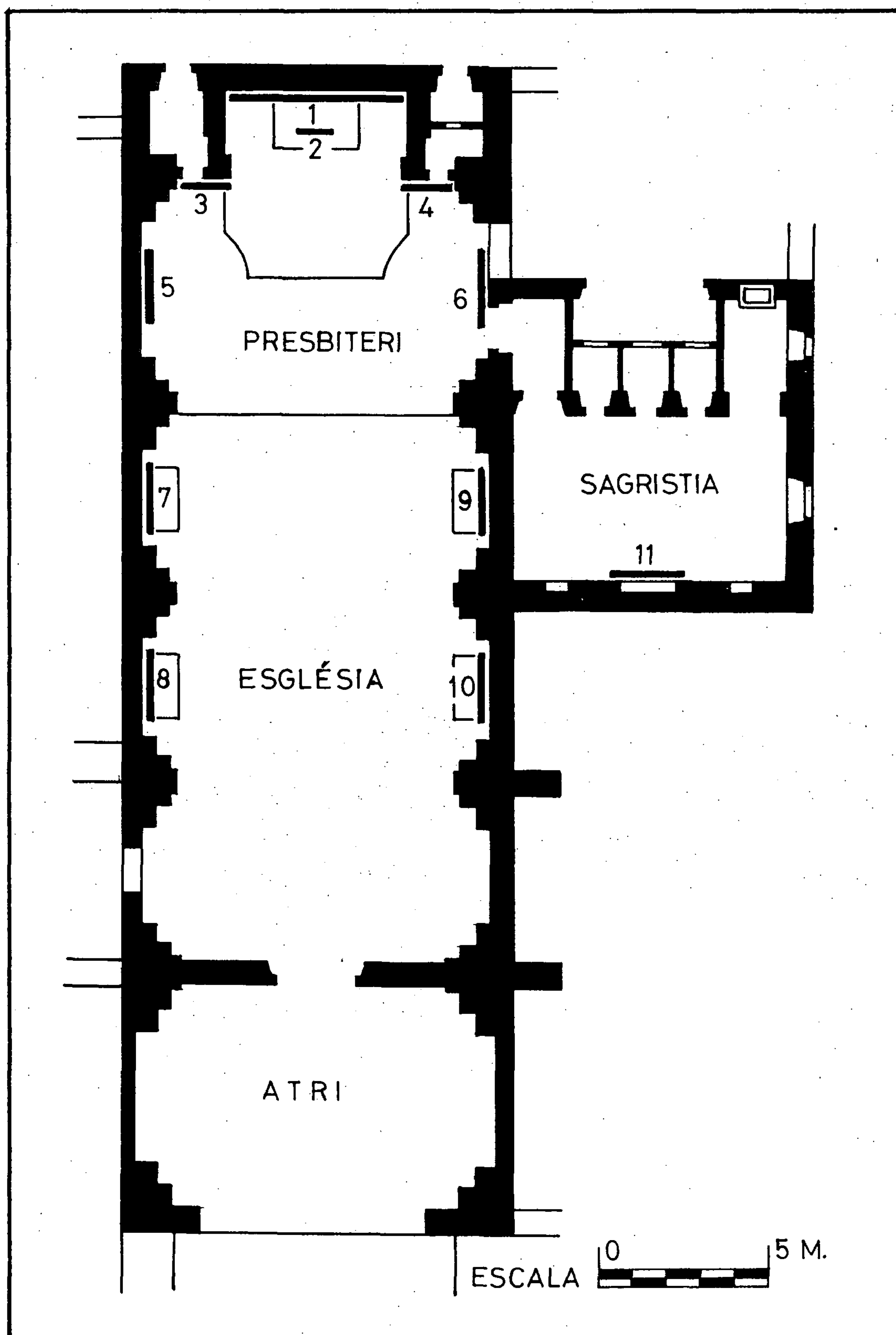
El convent de les Monges Caputxines és un edifici barroc del segle XVIII, un dels més característics que es conserven a Mataró. Actualment està totalment restaurat de les grans destrosses que sofrí a conseqüència de l'incendi del juliol del 1936. Aleshores va ésser víctima d'uns fets sobradament coneguts de tothom. Era una casa on es practicava la vida religiosa, convivint amb la pobresa, perquè les monges que l'habitaven seguien l'Ordre del seràfic Sant Francesc d'Assís. Gaudien plenament de tota la riquesa espiritual de l'Ordre, però també posseïen una altra riquesa, material, molt apreciable, que no sabien apreciar pel seu valor, ni la gaudien, perquè era a l'església i no la veien mai directament, sinó d'esquitllentes a través del cor o del combregador, que estaven tots tancats amb reixes de ferro i espesses gelosies.

Ens referim a un valuós conjunt de pintures a les quals dediquem el present treball.

El nostre apreciat amic Mn. Josep Pou, que durant llargs anys fou el seu capellà, i un gran enamorat de les seves pedres, fou l'autor d'un llibre, ple de simpatia, on va descriure la seva interessant història, pel qual, ens demanà la nostra modesta col.laboració en uns dibuixos que l'il.lustren. En aquest llibre, publicat l'any 1931, ordenà i amplià una sèrie d'artícles que el propi autor ja havia anat publicant fins l'any 1923 en el periòdic local "Pensament Marià".

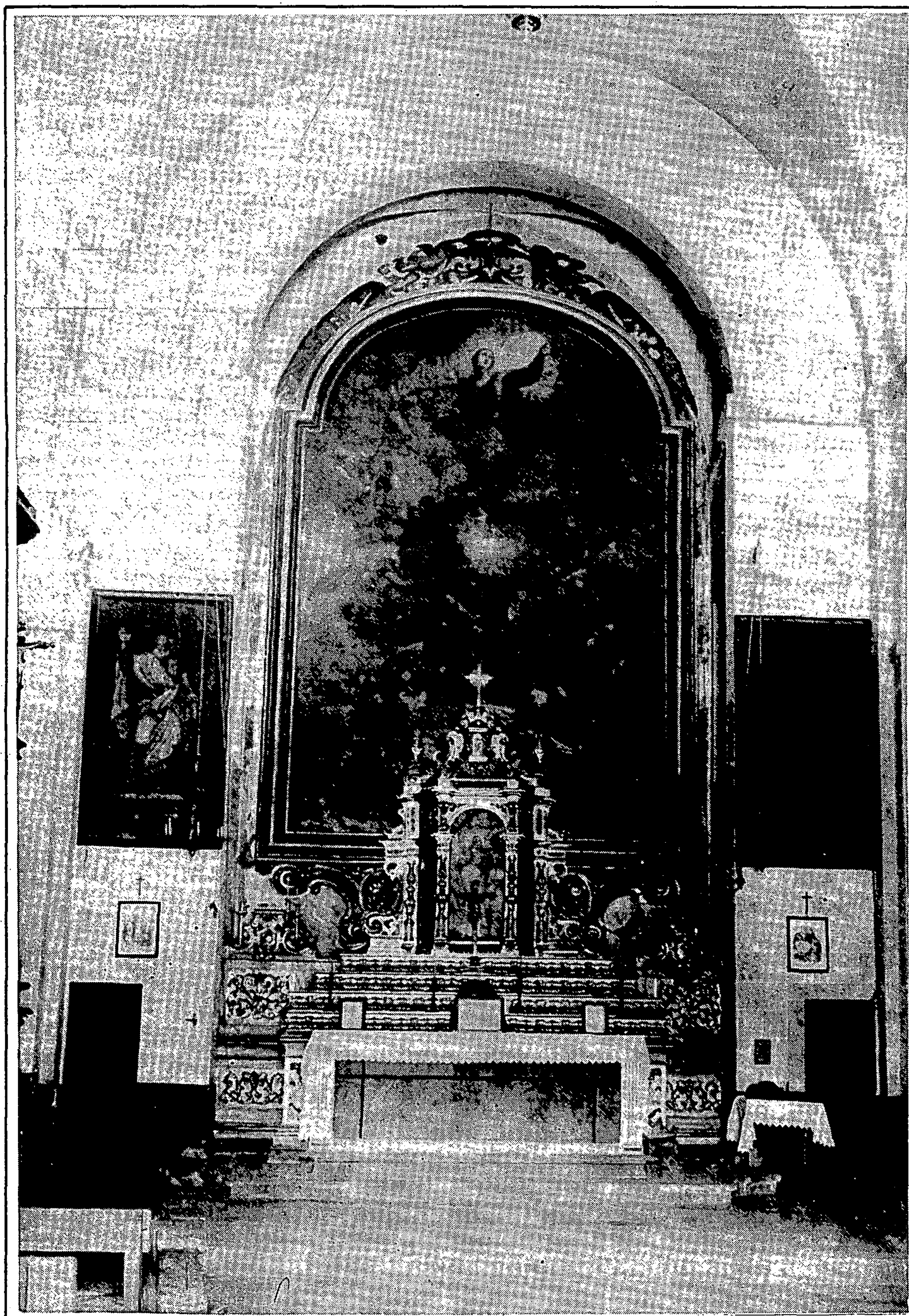
En aquella ocasió, ja llunyana, vàrem intimar de ben prop amb les coses del convent, on hi descobrirem diverses obres pictòriques de l'interior, algunes de les quals les consideràrem d'autèntic valor artístic. En quant a obres escultòriques, tenien a la clausura la imatge d'un Sant Crist, conegut pel Sant Crist d'En Mascaró, de més interès històric que artístic pels prodigis que en contaven; un altre Sant Crist de gran tamany, d'època barroca, presidia el cor i també posseïen una imatge barroca de Santa Eulàlia, de l'20 m. d'alçària aproximadament, de bona factura dintre del seu caràcter popular. Ens interessàrem totalment per les obres pictòriques. Recordem perfectament una tela adossada en una paret del refetor, que ocupava quasi tota l'amplada, amb la part superior adaptada a la forma d'arc rebaixat de la coberta en volta de la dependència. Amidava 4'80 m. d'amplada per l'40 m. d'alçària. Representava un Sant Sopar amb tots els apòstols, d'excel.lent composició, i que pel colorit i el caràcter dels personatges, en aquella ràpida ocasió que mai més no es repetí, ens semblà ésser obra de Viladomat. En una paret lateral, també del refetor, hi havia un quadre de 0'68 m. d'amplada per l'10 m. d'alçària representant Sant Francesc d'Assís, amb un semblant que recordava el que hi ha a l'altar de la Capella dels Dolors. Les monges ens parlaren d'altres pintures que tenien a l'interior de la clausura, però no les poguérem veure, perquè el rigor de la Regla ens prohibia d'entrar-hi.

A la sagristia hi havia una magnífica tela que representant un Sant Crist, quasi de tamany natural, que en altre ocasió vàrem poder fotografiar. A l'església no hi havia cap imatge esculturada, ja que la Regla no ho permetia, a excepció del Sant Crist, però s'hi agrupava un conjunt notabilíssim de pintures, que si bé no era nombrós,

PLANTA DE L'ESGLÉSIA DEL CONVENT DE MONGES CAPUTXINES AMB SITUACIÓ DE LES OBRES PICTÒRIQUES.

1.— L'Assumpció de la Verge Maria
2.— El Bon Pastor
3.— Sant Pere
4.— Sant Pau
5.— L'Adoració dels Reis
6.— L'Adoració dels Pastors
7.— Santa Clara
8.— Sant Joan Baptista
9.— Sant Francesc d'Assís
10.— Verge de la Mercè o del Bon Viatge
11.— Sant Crist

INTERIOR DE L'ESGLÉSIA DE LES CAPUTXINES. ALTAR MAJOR. AL CENTRE, LA GRAN TELA REPRESENTANT L'ASSUMPCIÓ DE LA MARE DE DÉU. ALS COSTATS, EN TELES MES REDUÏDES, SANT PERE I SANT PAU. EN L'EXPOSITOR DE L'ALTAR EL BON PASTOR. (ABANS DEL 1936)

Fotografia Marià Ribas i Bertran.

no deixava de tenir una sorprenent qualitat artística.

En la paret del fons, o sigui, al darrera de l'altar major, hi havia una gran tela que representava l'Assumpció de la Mare de Déu, composició apoteòsica de gran envergadura, amb abundants figures de gran tamany, i multitud d'àngels, grans i petits, constituïnt la Cort celestial. En el manifestador de l'altar major, la pintura que servia de teló representava el Bon Pastor, i malgrat el seu reduït tamany, ens semblà una obra de mèrit. Dues altres teles figuraven una a cada costat de l'altar major, representant els apòstols Sant Pere i Sant Pau, ambdós tractats amb molta valentia. En altres dues pintures situades en les parets laterals del presbiteri es representaven l'Adoració dels Reis i l'Adoració dels Pastors, de factura molt diferent a les anteriorment esmentades. En la nau de l'església hi havia quatre altars laterals, dos a cada costat, i a cada un d'ells s'exhibia una meritíssima pintura representant el sant a qui era dedicat l'altar. Els de mà dreta eren la Mare de Déu de la Mercè, coneguda vulgarment per la Mare de Déu del Bon Viatge, i Santa Clara i els de mà esquerra Sant Joan Baptista i Sant Francesc d'Assís.

La devoció a la Mare de Déu del Bon Viatge fou antigament molt estesa a Mataró, sobretot entre la gent de mar, a la qual acudien les famílies dels navegants, particularment quan algun dels homes de la casa es trobava en alta mar. També fou venerada la Mare de Déu del Bon Viatge a l'ermita marinera de Sant Simó i en una capelleta de la façana d'una casa del carrer de Bonaire, on hi havia la imatge de la Verge, coneguda indistintament amb els noms del Bon Viatge o del Bon Aire.

Mn.Pou savia perfectament que totes les pintures que posseïa el convent eren formoses i de gran mèrit artístic, les elogiava i es delectava contemplant-les, però no en savia res més, i per aquest motiu deixà escrit en la seva obra esmentada: "Hay esparcidas en las paredes de la iglesia, sacristia y convento, una multitud de pinturas que forman juntas una preciosa colección, pues casi todas ellas son de excelente mérito artístico".

En totes les obres pictòriques esmentades, descomptant l'Adoració dels Reis i l'Adoració dels Pastors, existia una perfecta unitat tècnica, de colorit i d'interpretació de les figures, sobretot en les expressions dels rostres, en les vestimentes, encaixades segons el personatge i el moment, i també en els fons, sobre els que destacaven les figures principals. Sempre que el tema ho permetia, tal com succeïa en les teles dels altars laterals i fragmentàriament en les altres, apareixia una llunyana claredat, amb un cel transparent o de grises nuvolades, on s'intercal.laven sovint uns petits grups de querubins.

En les teles més grans es desenvolupaven els temes de major emvergadura, amb les figures justes, atenent sempre a una particularitat important, que era l'adaptació al lloc on havia d'estar situada l'obra, tenint en compte que totes havien d'ésser contemplades a distàncies aproximadament iguals, motiu pel qual, tant en les teles grans com en les petites, les figures sempre eren interpretades del mateix tamany.

Des de les primeres vegades d'haver contemplat les pintures ja n'havíem extret aquestes conclusions i ens havíem fet el propòsit d'anar profunditzant en el seu estudi.

En renovar ara aquell record, encara fresc, tenint al davant unes fotografies, molt deficients, que mancats d'experiència en aquella ocasió, ens havíem proposat d'anar completant, hem volgut divulgar, després de tants anys, aquelles pintures del tot oblidades, amb un modest comentari de la nostra interpretació personal. Tot i tractant-se d'un important conjunt pictòric, Mn.Pou, tant enamorat com era de les coses i de l'història del convent, i que havia repassat detingudament tots els papers manuscrits que en ell es custodiaven, no va poder esbrinar mai el nom del seu autor. També és sorprenent de no haver-ne fet mai esment cap dels ben documentats historiadors forasters que tant furgaren sobre les obres artístiques catalanes d'aquella època. De la mateixa manera també varen passar per alt als historiadors mataronins que cada dia les tenien al seu alcanç, i això encara és menys comprensible.

La tela que ocupava la paret del fons del presbiteri, al darrera de l'altar major, era vertical, de 4'50 m. d'amplada per 6'50 m. d'alçària, (més de quatre vegades més gran en superfície que els grans quadres del Via Crucis de la Capella dels Dolors), representava l'Assumpció de Maria Santíssima, pujant al cel, voltada d'un apoteòsic estol d'àngels, i deixant sorpresos uns apòstols i una figura femenina, que no identifiquem. La concepció de l'obra era sorprenent per la seva extraordinària envergadura, que sols podia ésser el resultat d'un estudi molt profund.

Com hem dit, no coneixem el nom de l'artista que l'executà. Però a partir de les nostres observacions, hi trobem paral.lelismes i extraordinàries semblances, sobretot en els àngels amb les teles que Viladomat havia pintat en les voltes de la capella dels Dolors i en la sala de juntes de la mateixa, fent-nos deduïr que, tal vegada, podia ésser obra d'aquest autor. En quant a la força expressiva dels grans personatges, la trobàrem comparable a la de certes figures que es troben en els primers termes de les estacions del Via Crucis dels Dolors. La tècnica pictòrica del conjunt i la valentia del colorit responia a les mateixes apreciacions, així com els contrastos de tons forts destacats sobre les grisalles dels fons invadits per les nuvolades.

Ambientaven l'obra certs detalls molt significatius de pintura mural; uns a la part baixa, dessota la tela, altres en la part superior, fins a tocar la volta de la nau de l'església. En els costats no hi havia decoració mural per manca d'espai perquè el marc jaspiat de la gran tela arribava a tocar les parets laterals. La decoració mural era vigorosa, de tonalitats terroses i grises, a base d'uns elements barrocs enllaçats, entre decoratius i vegetals, frequentment acabats en espirals. Eren uns elements simil.lars als que decoren els espais compresos entre els respatllers dels bancs i els grans quadres de les parets laterals de la capella dels Dolors. És una decoració que en ambdós llocs té la mateixa finalitat i una marcada solidesa perquè vol interpretar la intenció de sostenir una obra de gran tamany. La tècnica dominant en la pintura mural, la seguretat del traç, el colorit i la concepció i aplicació dels elements donaven entendre que tant les pintures dels Dolors com les de les Caputxines podien ésser degudes a la mateixa mà. La pintura mural de la part alta contrastava per estar tractada amb uns motius decoratius de tamany més petit i més lleugers, per a no donar pesantor damunt de l'obra, i permetre de deixar uns espais oberts per transparentar la claror de la paret del fons on hi eren pintats. La part central interpretava una discreta i simpàtica composició de dos angelets amb les ales obertes, disposats simètricament, similars a uns altres angelets que es veuen en la volta de la

PINTURA DE L'ASSUMPCIÓ DE LA MARE DE DÉU, ON ES MANIFESTA SENSE REGATEIG EL RESULTAT D'UN PROFUND ESTUDI I LA INSPIRACIÓ DE L'ARTISTA. A LA PART BAIXA I A LA SUPERIOR POT APRECIAR-SE EL DETALL DE LES PINTURES MURALS QUE COMPLETEN LA COMPOSICIÓ. (DESTRUÏDA EL 1936).

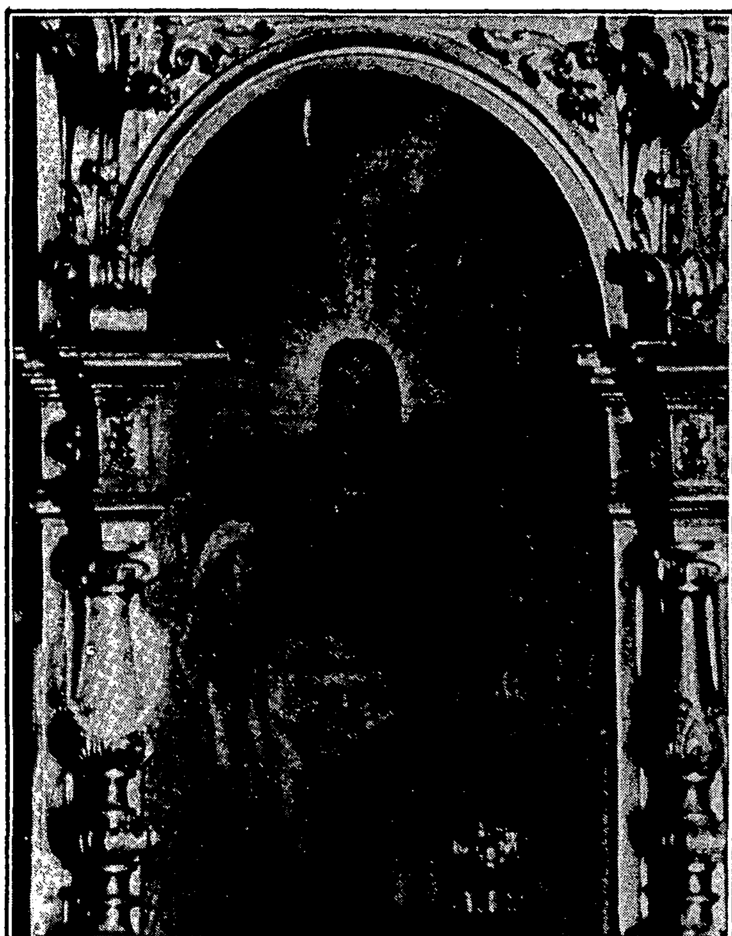
Fotografia Marià Ribas i Bertran.

DETALL DEL QUADRE DE L'ASSUMPCIÓ DE LA MARE DE DÉU, A LA SALA DE JUNTES DEL CONJUNT DELS DOLORS DE SANTA MARIA.

DETALL DEL QUADRE DE L'ASSUMPCIÓ DE LA MARE DE DÉU, A L'ALTAR MAJOR DE L'ESGLÉSIA DEL CONVENT DE LES MONGES CAPUTXINES (destruït el 1936).

LA GRAN SEMBLANÇA FA PENSAR EN UN MATEIX ESBÓS I EN UN MATEIX ARTISTA. L'AMBIENT QUE ENVOLTA ELS ÀNGELS, COM TAMBÉ LA SEVA SITUACIÓ I SIGNIFICAT, ÉS EL MATEIX EN LES DUES COMPOSICIONS. Fotografies Marià Ribas i Bertran.

PINTURA REPRESENTANT EL BON PASTOR EN EL TELÓ DEL MANIFESTADOR DE L'ALTAR MAJOR DE L'ESGLÉSIA DEL CONVENT DE LES CAPUTXINES (destruït el 1936)

Fotografia Marià Ribas i Bertran.

capella dels Dolors, on estan entretinguts amb una garlanda de flors a les mans, però aquí, a les Caputxines, d'aquelles mateixes flors, d'iguals colors i formes, en varen teixir una corona i la col.locaren al damunt del Dolç Nom de Maria.

Ens hem lamentat moltes vegades, i ara més que mai, de no haver continuat en la tasca iniciada d'anar fotografiant les teles i de millorar les fotos deficients que portàvem fetes. Possiblement una bona documentació gràfica hauria refermat amb solidesa els conceptes de la nostra breu descripció i hauria permés de fer comparacions dels diversos detalls dels personatges dels primers termes i dels grups d'àngels, en relació a l'obra ja documentada de Viladomat, tal i com podem fer-ho, com més endavant, amb la tela de la Verge de la Mercè.

La tela que feia de teló per a tancar l'expositor de l'altar major, representava el Bon Pastor, portant un xai a les espatlles. Tot i que la pintura era de bona factura, tractada amb dignitat, no permetia de fer extensos comentaris atenent a la secundària funció a que estava destinada.

Les pintures que representaven els apòstols Sant Pere i Sant Pau, amidaven l'40 m. d'amplada per 2'70 m. d'alçària. Els sants eren interpretats de forma semblant, barbuts i amb vestimenta barroca, però sense voleiar, tal com era freqüent en la imatgeria d'aquella època. Tenien el braç dret enlaire, com si públicament, i en la mà esquerra, Sant Pere hi tenia les claus i Sant Pau un llibre tancat. Estaven drets al damunt d'un pedestal motllurat que donava una certa solemnitat dintre del significat religiós i del lloc que ocupaven en el temple.

En la paret lateral del costat esquerre del presbiteri hi havia una pintura de 2'20 m. d'amplada per 3'30 m. d'alçària amb una composició molt fastuosa de l'Adoració dels Reis. Aquests vestien una rica indumentària oriental, de molt lluïment i amb robes mostrejades, perfectament resoltes, en les quals l'artista logrà destacar els plecs amb bells contrastos de llum i color. El rei blanc, agenollat a terra, feia adoració havent ja fet l'ofrena, i els altres dos reis, drets, el ros vist de perfil i el negre de front, amb l'ofrena a les mans. Al fons es veia un nombrós seguiment de persones, esboçades com a figures secundàries. La Verge, asseguda amb l'Infant Jesús a la falda, estava interpretada correctament, sense desentonar enmig de l'arrogància dels reis. Era una composició que podia recordar les que ja havien interpretat alguns artistes del segle XVII, com Mayno, Tristán, Velazquez i altres.

Una altra tela d'igual tamany estava situada en la paret de la dreta del presbiteri i representava l'Adoració dels Pastors. Ambientada en una llum nocturna dintre d'un clos de modesta arquitectura, per una obertura deixava veure un paissatge llunyà amb uns pastors esboçats com a figures d'últim terme. La dominant ambientació fosca feia contrastar les figures amb els efectes de llum que transmetia l'Infant Jesús. La Verge estava agenollada, de perfil, i Sant Josep, de front, amb barba blanca, quedava quelcom comfós entre la llum fosca. Cinc pastors pobrement vestits adoraven devotament. La composició d'ambdues obres era perfectament resolta, destacant una rica gamma colorista i els contrastos de llum en els personatges principals i la Verge, sempre interpretada amb dignitat, modèstia i elegància.

Aquestes dues pintures no poden identificar-se amb l'obra de Viladomat.

L'ADORACIÓ DELS REIS. PINTURA QUE FIGURAVA EN LA PARET LATERAL DEL COSTAT ESQUERRE DEL PRESBITERI DE L'ESGLÉSIA DE LES CAPUTXINES. A LA PART BAIXA POT APRECIAR-SE UNA VITRINA, QUE CONTENIA UNA IMATGE ESCULTURADA DEL SANT CRIST. PINTOR ANÒNIM. NO POT ATRIBUIR-SE A VILADOMAT. DESTRUÏDA EL 1936.
Fotografia Marià Ribas i Bertran.

L'ADORACIÓ DELS PASTORS. PINTURA QUE FIGURAVA EN LA PART LATERAL DEL COSTAT DRET DEL PRESBITERI DE L'ESGLÉSIA DE LES CAPUTXINES. PINTOR ANÒNIM. DESTRUÏDA EL 1936. TANT AQUESTA PINTURA COM L'ADORACIÓ DELS REIS, FAN DEDUIR LA POSSIBLE INTERVENCIÓ D'UN ALTRE ARTISTA EN EL CONJUNT PICTÒRIC DE L'ESGLÉSIA, A MÉS DE VILADOMAT.
Fotografia Marià Ribas i Bertran.

Les teles dels altars laterals eren totes quatre del mateix tamany, o sigui, 1'85 m. d'amplada per 2'80 m. d'alçària situades en posició vertical i tenint la part alta amb punt rodó per adaptar-se a l'arquitectura de les parets on es releparteixen uns arcs adossats. Les que representaven Sant Francesc d'Assís, Santa Clara i Sant Joan Baptista tenien l'imatge del sant a tamany natural, dret i al centre de la tela, sempre ambientada en un paissatge de fons que estava d'acord i expressava l'esperit religiós que l'hi era més adient. Sant Francesc vist de front portava la caputxa posada i Santa Clara presentava una custòdia amb la Sagrada Forma. Ambdós recordàven de molt aprop els mateixos sants de la sèrie que Viladomat pintà pel convent de PP. Caputxins de Barcelona i els bocets trobats a Berga.

Tenim ben documentada gràficament la quarta tela, dedicada a la Verge de la Mercè, la qual afortunadament ens ofereix un doble interès, el de conèixer la data de les pintures i el d'encaminar-nos vers una probable identificació de l'artista. En quant a la data, sabem documentalment que la construcció de l'edifici de les Caputxines quedà totalment acabada l'any 1736, i que per tant les pintures no podien ésser anteriors, i per altre part coneixem que en la Visita Pastoral efectuada l'any 1742 ja s'esmenta l'existència de l'altar de la Verge del Bon Viatge.

Era el primer altar que es trobava entrant a l'església, a mà dreta, i per les bones condicions de la llum que rebia era l'obra d'art on el visitant curiós primer hi dirigia la mirada.

L'artista en aquesta tela es trobà amb la dificultat d'haver de solucionar una composició de tres grans figures, d'igual tamany a les dels altres altars laterals que només en tenien una en les mateixes dimensions. Es tractava de solucionar el problema de representar la Verge com a motiu central, acompanyada de Sant Ramon Nonat i de Santa Maria de Cervelló. Solucionà tals dificultats agrupant les figures en una disposició simètrica sense complicacions, en la qual la Verge amb l'Infant Jesús, asseguda al damunt d'una espessa nuvolada, ocupava el lloc principal. Les mirades i l'actitud de la Verge eren d'una total atenció envers el seu fill, presentat nu, plè de gràcia, movent lliurement els braços estesos, i recolzant la seva mà esquerra sobre la bola del món. En un costat tenia la imatge de Sant Ramon Nonat i en l'altre Santa Maria de Cervelló, representats de mig cos i entre núvols per tal de simplificar la composició. La nuvolada s'estenia fins la part més alta de la tela, on s'hi veien, atents, uns grupets d'àngels, similars als que tantes vegades Viladomat havia pintat en les teles mataronines i que ja venien a ésser familiars a l'artista. Contrastava en la part baixa un paissatge marítim, amb terra fosca i escassa vegetació en el primer terme, per a donar profunditat a un mar lluminós on navegaven unes embarcacions amb veles llatines. És aquí on la composició ben ambientada ens recordà certs paissatges de l'art flamenc, cosa normal en Viladomat, ademés s'hi apreciava un contrast en la penetració de la llum clara, de brillantor colorista, igual com havíem observat sempre en l'ambientació dels paissatges de fons de les altres pintures dels altars laterals.

Els autors que han profunditzat l'estudi de l'obra de Viladomat han assenyalat tres fases diferents en la pintura de l'autor. La última, considerada com la més normal i brillant, incorpora tendències a certs pintors estrangers, particularment aplicades a

▲
PINTURA LATERAL DE L'ESGLÉSIA DEL CONVENT DE LES CAPUTXINES, REPRESENTANT LA MARE DE DÉU DE LA MERCÈ, DITA TAMBE MARE DE DÉU DEL BON VIATGE O DE BONAIRE. LA VERGE AMB L'INFANT JESÚS OCUPEN EL LLOC CENTRAL DE LA COMPOSICIÓ, EN LA QUE TAMBÉ HI FIGUREN SANT RAMON NONAT I SANTA MARIA DE CERVELLÓ. DESTRUÏT EL 1936.
Fotografia Marià Ribas i Bertran.

▶
DETALL DEL QUADRE DE SANT JOSEP I SANTA TERESA, OBRA DE VILADOMAT, EXISTENT A L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA. EL ROSTRE I L'EXPRESSIÓ DE SANTA TERESA ÉS COMPARABLE AL DE SANTA MARIA DE CERVELLÓ DEL QUADRE QUE EXISTIA A LES CAPUTXINES.
Fotografia Marià Ribas i Bertran

escenes i figures no incloses en les fases anteriors. Fou en aquesta darrera fase la més important de l'artista, quan realitzà l'obra culminant de la capella dels Dolors, de la parròquia de Santa Maria, manifestant-se com un pintor incomparable en la seva època. Nosaltres voldriem incloure dintre d'aquest període l'obra pictòrica de les Caputxines.

Com haurà observat el lector, des d'un principi hem fet comparacions amb l'obra de Viladomat, motivades per les constants coincidències que per la nostra part haviem observat, i que no crèiem casuals, entre les pintures de dit artista i les de les Caputxines. Són precisament aquestes coincidències les que ens han conduït a escriure les nostres observacions, i que, per tant, no voldríem que fóssin considerades com a cosa afirmativa per quant no hem pogut disposar d'altres elements de judici apart dels que ja portem exposats.

Insistim doncs amb la pintura de la Mare de Déu de la Mercè perquè és amb ella que podem donar el cop més significatiu. Una nuvolada invadeix el fons de la tela en unes tres quartes parts, i es aquí on estan representades les principals figures. Els núvols estan tractats amb tonalitats grises i contrastos de clar i fosc, i en aquesta invasió de fons gris és on l'artista logrà contrastar la composició figurativa, en les carns i les vestimentes amb una apreciable concepció colorística, on hi juguen magistralment les armonies vermelloses matitzades fins als daurats, les blavoses i els blancs. És una tàctica que en gran part emprà Viladomat en els grans quadres de la capella dels Dolors, per a treure el màxim rendiment i fer contrastar amb colors forts les figures principals sobre un fons de grisalles.

Centrada en la tela hi figurava la Mare de Déu de la Mercè amb l'Infant Jesús, plens de simpatia, quedant ben patent el sentiment de l'artista; les expressions de les imatges eren dolces i casolanes. Sant Ramon Nonat, fou un bon català, que per la seva devoció a la Verge tingué la seva aparició, i en conseqüència vestí l'hàbit mercedari. Anà a l'Àfrica a redimir captius i convertir infidels on hi fou empresonat i martiritzat, però va ésser rescatat, i després del seu retorn fou elevat a cardenal. Amb aquesta dignitat fou representat en la pintura. A Santa Maria de Cervelló, simpàtica barcelonina, vestida de mercedària, sense por de caure en exageració, la comparem a la Santa Teresa de Jesús que està en el quadre de Sant Josep, que existeix en l'església de Santa Maria. Ambdues figures d'igual perfil i la mateixa postura d'expressió mística, estem segurs que no poden ésser una coincidència entre dos artistes diferents. Són rostres que ens recorden molt de prop el formós perfil de la Verònica i altres figures femenines del Via Crucis dels Dolors, que situem entre el més enlairat que va concebre i realitzà l'artista. De la mateixa manera també ens recorda el Sopar de Santa Clara i Sant Francesc d'Assís de les teles que Viladomat pintà pels PP. Caputxins de Barcelona i els bocets de les mateixes pintures que es descobriren en el convent de PP. Caputxins de Berga.

Els quatre altars laterals estaven igualment disposats a l'interior dels arcs adossats a les parets. En el centre tenien una senzilla taula per a celebrar la missa i a sobre la tela amb la pintura del sant, emmarcada amb una motllura jaspiada, quedant a tot el voltant una faixa de paret, de 0'55 m. d'amplada, amb una pintura mural a base d'elements barrocs que acabaven en la part superior amb

una al.legoria relacionada amb el sant. El de la Verge de la Mercè tenia l'escut propi de l'Ordre. La pintura mural dels quatre altars quedava totalment deslligada i distreia indiscretament l'atenció del tema principal. Era executada amb pintura al tremp, amb colors terrosos estridents per a representar uns vulgars motius barrocs isolats, que contrastaven sobre un fons de colors clars mostrejat. Tenim el convenciment de que foren executades per un pintor de poca talla en una època posterior.

Amb menys el.lements demostratius, o més correntment, sense ells, només per la intuïció d'un aficionat o d'un de tants crítics d'art, moltes altres pintures antigues, d'escàs mèrit i sense documentació han estat atribuïdes a Viladomat, tan sols per a valorar-les dintre del comerç, i avui el profà les ostenta com originals sense dubtar de la seva autenticitat. Però aquí les Caputxines anem més sobre segur, recolzats en proves ben clares que permeten fer afirmacions.

Viladomat logrà desenvolupar-se en una esplèndida posició econòmica, adquirida a costa de sacrificis i d'un intens treball. En tals condicions, l'any 1720 als seus 42 anys, decidí de contraure matrimoni, amb Eulàlia Esmandia, filla d'un sastre benestant de certa reputació, establert a Barcelona, descendent de la noble família Esmandia de Mataró, de la casa que encara existeix i és coneguda amb el mateix nom. Fou per raó d'aquest pròxim parentiu de família que Viladomat passà llargues temporades a la nostra ciutat, que li sabé reconèixer el seu indiscutible talent d'artista, com ho justifiquen les nombroses pintures d'encàrrec que va fer per cases particulars, l'obra culminant de la capella dels Dolors i moltes altres per a la parròquia de Santa Maria, per a l'església del convent de PP. Carmelites descalsos, desaparegut l'any 1835, avui parròquia de Sant Joan i Sant Josep, pel convent de monges Carmelites Descalces, conegut per Les Tereses, incendiat i destruït l'any 1936, i per l'església de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena.

Es dedueix que tals activitats de l'artista en la ciutat de Mataró, foren iniciades pel motiu d'haver emparentat amb la família Esmandia i varen desenvolupar-se després amb major intensitat, particularment en la dècada del 1730 i primers anys de la següent. Dintre aquell període de temps, trobant-se ja enllestida l'obra pictòrica de la capella dels Dolors, vers l'any 1737, i coincidint en el moment que calia proveir de pintures els altars de l'església i altres dependències de les Caputxines és quan creiem possible el treball de l'artista en aquest Convent.

Recordem que la Regla del convent no autoritzava de tenir imatges escultòriques en l'interior de l'església a excepció del Sant Crist, i per tant és comprensible la profusió de pintures que fou necessari de realitzar i que, no podien desmerèixer de l'esplendidesa d'una obra portada a terme sense regateig en tots els aspectes de la seva construcció.

Acabem el present estudi després de molts anys d'haver intentat de fer-lo, quan l'autor d'aquestes ratlles ha arribat a la conclusió d'haver profunditzat en un dels més importants conjunts pictòrics de la fase més florent de Viladomat, car tot el que presentem en fotos i el que hem estudiat, creiem que són arguments explícits que no ens permeten de pensar en cap altre artista d'aquella època.

Marià Ribas i Bertran

TELA REPRESENTANT EL SANT CRIST, EXISTENT ABANS DEL 1936 A LA SAGRISTIA DE LES CAPUTXINES.

Fotografia Marià Ribas i Betran.

INTERIOR DE L'ESGLÉSIA DEL CONVENT DE LES CAPUTXINES, DESPRÉS DE L'INCENDI DEL JULIOL DEL 1936, QUE DESTRUÍ LA TOTALITAT DE LES PINTURES

Fotografia Marià Ribas i Bertran.

EL BANC DE MATARÓ, ARA FA CENT ANYS

Encara que avui els serveis de la banca no són gaire diferents dels de les caixes d'estalvis, els objectius que es proposaren en el seu inici eren força diversos. Ja sabem que la Caixa d'Estalvis Laietana es fundà l'any 1863 amb un caire mutualista, com ho expressa el seu promotor Garcia Oliver a l'opuscle "Instituciones de Previsión": "un ausiliar contra el vicio, un amparo contra la enfermedad, un refugio contra las crisis agrícolas e industriales y una barrera que le defienda de las garras de la miseria". D'altra banda també es preveia en el futur la necessitat d'un establiment que fomentaria el benestar, el crèdit i la riquesa del país sota la forma d'una banca agrícola i industrial (1). Fins a finals de l'any 1881 no nasqué la primera banca local amb el nom de "Banco de Mataró" o també "Banco de Crédito, préstamos, descuentos y depósitos de la ciudad de Mataró"(2). Aquest títol ja expressa el nou objectiu de la societat. A la Memòria que presenten als accionistes remarquen la necessitat de descentralització del capital perquè pugui acudir allà on calgui i justifiquen així l'obertura d'una sucursal a Barcelona.

El Banc neix doncs, per tal de facilitar diner a la indústria, a l'agricultura i al comerç, ja sigui mitjançant préstecs amb hipoteca o mitjançant el descompte o altre mitjà usual i també per assegurar la col.locació de capitals modestos mitjançant els dipòsits que rendiran un 4 per cent (3).

Aquest projecte era tirat endavant per una colla de prohoms com En Rafael Campamar, Aniceto Espinach, Josep M.Almató, Josep de Fortuny, Narcís Lladó, Josep A.Vilardebò i Jaume Vinardell que es reuneixen a l'Ateneu el 4 de desembre i allà nomenen una comissió per a redactar els estatuts. L'anunci de la constitució del nou banc tingué força ressò entre els estalviadors mataronins, prova d'això fou que les 20.000 accions a subscriure quedaren cobertes (4). El 18 de desembre es procedí a la sessió de constitució de l'entitat presidida pel "cerebre de l'operació" el Sr. Aniceto Espinach, corredor Reial de comerç. A la Junta que s'elegí, hi prengueren part Josep M. Almató, Josep de Palau, Josep de Fortuny, Josep Marfà Puig, Rafael Campamar, Antoni Larroca, Josep Garcia Oliver i com a suplents Manuel Clavell, Pau Biscarri, Josep Agustí, Melcior Camín, Joaquim Esquerra i com a secretari Francesc Renter.

La personalitat de Josep Garcia Oliver com a president de l'entitat fou una mica forçada per part dels seus companys. Malgrat la impossibilitat d'assistir a l'acte, ell accedí al càrrec. En el naixement de la nova entitat el prestigi i la confiança de les persones de la junta era un aspecte decissiu per a la seva consolidació.

La nova societat financera es constituí amb un capital social de quinze milions de pessetes, representat per trenta-mil accions de cinc-centes pessetes cadascuna. De fet però, sols s'emeteren en un principi 20.000 amb un desemborsament del 25 per cent repartit entre els mesos de gener i febrer. Tot i així, la xifra de 15 milions de capital social els degué semblar baixa i per això decidiren ben aviat a finals de gener de 1882, en una Junta General Extraordinària amb uns dos-cents accionistes i per unanimitat, que el Banc de Mataró augmentés el capital fins a 50 milions de pessetes del qual es mantindria en cartera una cinquena part. Les accions asseguraven un interès d'un 6% del capital desemborsat a més a més de l'oportú dividend.

La nova entitat naixia amb una forta empenta per part dels seus promotors malgrat la conflictivitat social i econòmica existent alesfores. Prova d'això poden ser les notícies que trobem al costat mateix de les de fundació del banc: "la huelga fabril y el estádo en que se encuentran por razón de ella los patronos y operarios amenaza agravarse con el paro, que se anuncia para primeros de año nuevo, de todos los talleres de géneros de punto a consecuencia de la falta de materia elaborable (6).

A Mataró les oficines del Banc es trobaven als pisos primer i segon del "Casino Mataronés". Mentre que a Barcelona eren al carrer d'Avinyó 9 i a la baixada de St.Miquel 1, i sembla que eren mostra d'una sumptuositat inusual. (7). El gerent de l'entitat era el mateix Aniceto Espinach i el corredor del Banc i de la sucursal Josep M.Almató. L'activitat que desenvolupava el Banc queda explicada en un opuscle intitulat "Sucursal del Banco de Mataró. Barcelona. Instrucción para el servicio de cuentas corrientes de caja, cuentas operaciones, depósitos, préstamos, descuentos, cuentas corresponsal e imposiciones a interés cobradero por anualidades. Imp. Puigrubí Arís." i que he pogut consultar juntament amb altres referents al Banc a la Biblioteca de la Caixa d'Estalvis Laietana. Mitjançant aquest opuscle podem entreveure les operacions i l'activitat diària del Banc. Es tractava en realitat d'una mena de Reglament de l'organització.

M'hauria plagut força resseguir l'activitat d'aquest banc a partir de documents de primera mà. La premsa reflecteix de forma ben diferent el procés que es seguí en aquesta entitat fins que dos anys després de la seva fundació s'hagués de procedir a liquidar-la. El periòdic "El Mataronés" de l'11 de març de 1883 ens presenta una visió molt crítica de la situació del Banc en comparació a la cautela des d'un bon inici de "El Clamor de la Marina" afí al pensament de Garcia Oliver. Agafant "El Mataronés" veiem que les causes més importants de la feblesa i la desaparició de la institució es troben per una banda en les diferents tendències i fins i tot els interessos enfrontats dels socis promotors (qüestió que ja s'apuntava també per "El Clamor de la Marina" a la data de constitució) i per altra banda en l'actuació del gerent. El Sr. Aniceto Espinach a títol de defensa fou qui publicà en un fulletó paraules com aquestes "el Banco de Mataró es una sociedad anónima venida al mundo financiero sin condición alguna de existencia, sustentada a fuerza de ficticios recursos, sin apoyo en el exterior y trabajada interiormente por su propia consunción" (8). Aquestes línies escrites pel mateix gerent i promotor de l'entitat fan dubtar de la coherència de la seva gestió.

"El Mataronés" es queixa de la unió d'una societat financera local a una casa financera forastera com la del Sr. Espinach i proclama la necessitat d'una banca local amb existència assegurada i per satisfer les necessitats locals del comerç, sostinguda amb recursos reals, forta i poderosa.

Amb la fallida d'aquesta empresa és ben cert que es limitava la credibilitat i la força d'una banca local al servei dels interessos dels mataronins. Cent anys després el món financer s'ha modificat ostensiblement i les proclames que feia "El Mataronés" ja no ens semblen viables.

Tot i així, permeteu-me proposar-vos una qüestió. És veritat que les possibilitats de reeixir de la banca local en els anys 80 són molt minses però fora bo fer un estudi del drenatge dels fons ingressats a Mataró.

Possiblement observaríem que una bona part de les rendes generades a la nostra ciutat i que passen a formar part dels recursos de les nombroses sucursals d'entitats financeres forasteres que inunden la Rambla i la Riera, van destinats a finançar inversions fora de la ciutat i així es limiten les possibilitats de formació de riquesa futura.

Pere M. Ibern i Regàs

(1) LLOVET, La ciutat de Mataró, Ed.Barcino, vol.II, p.113

(2) Proyecto del Banco de Mataró, Memoria, 1881. Imp.Puigrubí y Arís p.12

(3) Op.cit. p.11

(4) El Clamor de la Marina 18 desembre 1881

(5) El ideal moderno, 25 desembre 1881

(6) Op.cit.

(7) El Clamor de la Marina, 30 abril 1882

(8) El Mataronés, 11 març 1883

SOBRE UNS PERGAMINS D'OLIVELLA TROBATS A L'ARXIU DE SANTA MARIA DE MATARÓ.

En el fons de pergamins d'aquest Museu Arxiu, no sabem per quins set sous, es troben 20 pergamins que fan referència directament o indirecta al poble d'Olivella en El Garraf. Són documents originals o bé còpies autentificades no gaire posteriors.

Aquesta sèrie de pergamins estan datats entre els anys extrems de 1277 i 1513, abracen per tant més de 200 anys d'història, que ens agradaria poder-la escriure aquí en la mida de les nostres possibilitats.

La majoria són documents relatius als afers legals de la propietat agrària, com vendes de terres, censals, cases, permutes, etc. llevat de dos testaments, que, naturalment, també parlen de la propietat de la terra. D'un dels testaments, el de Guillem Messeguer, hem pogut reconstruir l'arbre genealògic de tres generacions d'aquesta família, que és força interessant, ja que no sempre la documentació ens ho permet de fer.

Els personatges que surten en la resta de documentació legal quasi tots són de la mateixa Olivella, i dels encontorns, i pel fet del relativament poc temps que separa cada un dels documents on hi són, els podem considerar quasi contemporanis, i els podem agrupar per famílies, car hi són presents molts pares, fills i avis, i d'altres parents.

Un grup de pergamins porta les dates de 1277, 1283, 1296 i els dos darrers la mateixa de 1302, essent també els mateixos els personatges que hi actuen. Un altre grup són del segle XIV, una primera sèrie de la primera meitat de segle, separats per pocs anys entre ells, de 1330, 1332, 1334, 1335, 1340, 1343 i 1348; i uns altres quatre també pròxims per les dates de 1368, 1369, 1375 i 1398, que és una còpia d'un d'anterior del 1390.

Els tres darrers que tenim són molt espaiats entre ells, dels segles XV i XVI, 1429, 1477, 1482, en el qual es menciona un contracte anterior de 1455, i el darrer és de 1513.

Només n'hi ha un que no és relatiu al règim de la terra, car és emanat de la Batllia reial de Vilafranca i hi porta inclosa la còpia de l'ordre del rei Alfons II nomenant uns comissionats per investigar a Olivella.

És curiós veure com hi ha un contracte de separació de béns matrimonials per haver-se separat els cònjugues.

La divisió cronològica abans esmentada ens pot servir per seguir la història agrària de l'època, i consequentment, la mateixa història d'Olivella. Uns primers pergamins de finals del s. XIII i principis del XIV estan emmarcats dins de l'època de creixement econòmic i agrari. El segon grup a la meitat del segle XIV es relaciona amb el plantejament de la crisi agrària a Catalunya, i les bases que porten al seu desenvolupament.

El darrer grup agafa l'època de plè desfermament de la crisi social i econòmica del s. XIV, després de la primera tongada de pesta negra del 1348.

Fent la seva anàlisi i comparant-los mútuament, es pot arribar a truere el procés d'evolució local de la crisi del XIV.

Els del s. XV no ens poden informar tant com els anteriors sobre la història d'aquest segle, però crida l'atenció el de 1482 que és l'anul.lació d'una venda de censal mort.

El document de 1513, és el testament d'Antoni Olivella, ens permet albirar ja la nova orientació del que serà el camp en el s. XVI, després de la Sentència arbitral de Guadalupe.

Fins aquí la descripció de la documentació que posseïm relativa a Olivella, però com que encara no hem documentat tots els fons de l'Arxiu, és possible que en el futur ens surtin més documents d'aquest poble.

ALGUNES NOTES DE PRESENTACIÓ SOBRE OLIVELLA.

Abans d'iniciar l'estudi cal ubicar el poble de què tracten les nostres fonts, visitar-lo i estudiar-ne la geografia sobre el terreny, per a dur a terme posteriorment el treball de camp, i fins i tot caldria una exploració arqueològica més profunda.

Olivella és un municipi de la comarca del Garraf, a 16 Km. del mar, el seu relleu és molt accidentat ja que és situada en ple massís del Garraf, encara els turons de les seves serres no siguin gaire alts (el més alt, el Puig de la Mola, de 532 mts). Les aigues han treballat l'orografia formant barrancs i rieres fondes. Els col.lectors principals cap a mar són la Riera de Ribes i la de Jafra. Persisteixen els conreus de vinya i de cereals. Hi ha un forn de calç que ha originat una petita indústria de la construcció.

El poble té uns 42 habitants en l'aglomeració, i aproximadament 73 de dispersos vivint pel terme, segons dades del 1970 (Gran Enciclopedia Catalana), és dalt d'un turó (de 211 mts) al voltant de l'església parroquial de St. Pere i St. Feliu.

Prop de l'actual poble, cap al nord en un turó, hi ha les restes de l'antic castell d'Olivella, i turó avall existeixen les d'una església romànica, esmentada ja a mitjans del s. X, però que la construcció actual de la qual data del s. XIII és d'estil romànic ja tardà. L'edifici era de planta rectangular, de 14 per 5 metres, de llevant a ponent i l'entrada en el costat de migdia sota on encara es veuen vestigis de l'antiga espadanya. Queden alguns detalls de l'absis i un bon troç de l'altar de pedra. El temple en el "Capbreu" de l'any 1681 ja s'esmenta amb el nom de "la Iglesia Vella". La construcció està en un desnivell d'un turó i més avall, a uns 50 metres, hi ha les ruïnes de la Masia del Rector, que queden dalt d'un collet. En el fondal de la part de migdia hi ha una font que deuria donar l'aigua necessària a la dita masia, i és situada al peu del camí que va al poble i que baixa pel fondo esmentat i avui conegut per fondo de la Masia del Rector, l'any 1681 era coneguda per "Fonte Castri Veteris". Fins el 1625, l'església de Sant Pere del Castell d'Olivella fou parròquia. Aquest mateix segle s'edificà l'església actual sobre les restes del Castell Nou. (1)

Aquest nom d'Olivella sembla que etimològicament derivi del nom de la planta, olivella (cnéorum tricóccum), que és un arbust baix, d'uns 4 a 8 dm. d'alçària, verd tot l'any, que floreix d'abril a juny amb flors grogues, i que abunda per aquestes contrades.

HISTÒRIA D'OLIVELLA

La primera menció d'Olivella que es conserva és a un document que porta la data del 18 de febrer de l'any 992 i que concerneix a la donació de Viladellops al monestir de Sant Cugat del Vallès. En aquest document es llegeix que el terme del "Castrum Olivella" era pel cantó d'orient de Viladellops. Olivella era situada al límit de les terres dels senyors de Cervelló de qui depenia, amb el del castell d'Olèrdola. Si aquest castell ja tenia terme, citant-se els topònims dels seus límits, és evident que devia ser un castell termenat, és a dir, que el seu senyor tenia jurisdicció civil i criminal sobre el territori que li corresponia.

Abans d'aquesta menció, sabem per l'acta de consagració de l'església d'Olèrdola, l'any 991, que els límits d'aquesta església arribaven de la "fonte de cuzines" (font de codines) al "cabra fico" (can Grau de Cabrafich) i seguien cap a la "Gavarra" d'Olesa, i abraçaven tot el terme actual d'Olivella, que potser depenia eclesiàsticament d'Olivella, perquè encara no devia tenir església. (2)

Més endavant, en el segle XI, en un document del 1002, Giscafred Moixó va donar al monestir de Sant Cugat del Vallès un alou que tenia en el terme d'Olèrdola, en el lloc de Llacunalba (dins de l'actual municipi de Canyelles), alou que afrontava pel cantó d'Orient amb els "terminos de Castrum Olivella". (3)

El 1021 Sinderedi, marmessor del difunt Sendredi, feia donació al monestir de Sant Cugat d'unes terres, vinyes i cases que el segon havia posseït en el comtat de Barcelona "in terminio de Oliveti vel in eius termines", (4), que no sabem si identificar-lo amb el nostre terme. (5)

Pel que fa al terme del castell, per un document del 24 de maig del 1038, sabem que limitava, a llevant amb Caprafigo (Can Grau); a migjorn, amb la riba i anava fins a la Cort d'Equas (?), pujant fins al cim de Monte Grosso (Montgrós); a ponent, amb el terme de Cegonioles (Les Gunyoles) i amb els Arbocianis (L'Arboçar); a tramuntana, amb el terme de Cantalupos (Cantallops) i amb el terme d'Olesa. Llavors, Santa Susagna quedava dins l'antic terme d'Olivella, que en trets generals encara és el d'avui, llevat del caseriu de Jafra, que no en forma part fins al s. XIX.

Mentrestant, els límits d'Olivella quedaren un altre cop documentats pel cantó de migdia, amb els de Ribes, per un document del 1039 en el qual va ser restituït el castell de Ribes per Folc Geribert a la seu barcelonina, i una de les afrontacions de Ribes era amb els termes dels "castri Erapruniani et Olivelle". (6) I l'any 1041, el bisbe Guislabert donà l'esmentat castell de Ribes a Mir Geribert, germà de Folc, fent-se altra volta menció del límit amb Olivella.(7)

Més endavant, al 1056, per una donació que fan el comte barceloní Ramon Berenguer el Vell i la seva muller Almodis a favor de Ferriol i la seva muller, Bonadona, de la "quadram de Arbozar", situada en el terme del castell d'Olèrdola, en el lloc dit "Arbozar" i que el comte deia tenir-ho dels seus pares, sabem de nou els límits d'Olivella. Confrontava aquesta quadra, pel cantó d'orient amb el terme de les Gunyoles a "ipsum Redonel" i en l'alou de Bernat Guillem de "Lobozens", a la "Codina" que estava situada en la "via pecorad" (carrerada) de les Gunyoles, fins la serra sobre la cort comtal i en "termino de Olivela ad ipra lampada" i "in collo d'Auzuz et in collo de Carago". (8)

Aquesta zona del Penedès i Garraf, era als segles IX i X, zona de frontera, mig deshabitada i en procés de repoblament, els castells que s'hi bastien eren nuclis forts per a la defensa de l'escassa població, que a més a més vivia molt disseminada. El nucli antic d'Olivella, com s'esdevé en la història de molts pobles, era diferent de l'actual, estava situat al castell vell d'Olivella en el turó conegut ara per Puig Molí. On encara hi ha restes d'una torre forta, i més avall en el vessant de la muntanya hi ha les ruïnes de l'església romànica, i també pels voltants s'hi troba la masia del rector, com hem vist.

Fins al segle XII en què el 31 de març del 1164 es signà la carta de població del Puig de Cabot, en terme del castell d'Olivella, atorgada per Pere de Ferran, Pere de Puigroig (ambdós, feudals dels Cervelló), Guerau de Lavit i el seu germà Guillem, a favor de Cabot i altres famílies, no es creà un nou nucli més estable d'Olivella, el castell nou. S'hi diu que calia fer cases al puig erm, sobre les rompudes, i calia fortificar-lo en un termini de sis anys.

Es diu també que en Cabot i son germà Guillem ja hi tenien camps en el Puig Cabot, la qual cosa vol dir que aquesta carta és només un reconeixement oficial d'una iniciativa particular. Hem de suposar que durant els primers anys l'aspecte del poble devia ser molt pobre, cases de fusta o de pedra seca, molt petites, i un castell que de fortalesa no en devia tenir gaire.

A finals del segle XII en el Capbreu dels Delmes d'Avinyonet, llegim que hom havia aixecat el delme d'Olivella. Això era el reconeixement per part dels pagesos del terme d'Olivella del delme o part de la collita, (normalment una desena part) o d'altres productes de la terra que es pagava com a tribut al senyor feudal.

Olivella que anà passant de mans de diversos senyors feudals sots feudataris dels Cervelló, en un moment del segle XIII, no sabem quan, passà a mans de la Catedral de Barcelona. Abans, creiem que el monestir de Poblet hi tindria alguna cosa a veure.

De tota manera, veiem com en un document del 9 de gener del 1216 es fa donació del castell d'Olivella, per Ramona vídua de Pere de Ferran, a Berenguer, llur fill.

El 1271 el bisbe Arnau de Barcelona instituí a favor de l'acabada de fundar (el 1268) capella de les Onze Mil Verges, davant del palau episcopal, el priorat de les dites verges, constituït bàsicament pel territori del castell d'Olivella, administrat pel sacerdot que guardava la capella, anomenat prior.

Durant el s.XIII, el 1264, Guillem Cabot de "castro novo de Olivella", va vendre a Ferrer Cabot una terra del terme. Aquests Cabot eren descendents dels fundadors del poble d'Olivella i l'església actual s'edificà sobre les restes del Castell Nou, al s.XVII.

EL PRIORAT DE LES ONZE MIL VERGES

El castell d'Olivella, que com sabem en un principi era dels Cervelló, fou possessió de la mitra barcelonina al s.XIII, era del prior de la capella de les Onze Mil Verges, a la catedral, el terme del castell limitava amb els d'Olèrdola, Ribes i Eramprunyà.

L'advocació cristiana de les Onze Mil Verges era originària de Colònia i es propagà a tota l'Europa, especialment arran de la troballa el 1106, de les relíquies d'unes màrtirs de la persecució de Dioclecià del 304, en el nombre estimat d'onze verges, transformat per error en onze mil, de les quals la més famosa és Úrsula. A Catalunya el seu culte s'estengué a diverses ciutats, com Vic, Cervera i Lleida, i sobretot a Barcelona, on el bisbe Arnau de Gurb, el 1268, aixecà en honor séu una capella posada sota la guarda d'un sacerdot, anomenat prior que administrava el patrimoni del Priorat de les Onze Mil Verges, constituït bàsicament pel territori del castell d'Olivella (1271), administració que fou agregada el 1572 al capítol de canonges barceloní. La devoció augmentà a partir del 1330 quan arribà a Barcelona el cap de Santa Agonilla, una d'aquestes verges, i més tard arribaren els caps de les santes Digna, Benigna, (1356) i Lefana (1417).

El priorat desaparegué al segle XIX, i dos segles abans el culte a les santes verges havia donat pas al de Santa Llúcia; una co-titular originària que ha restat en exclusiva d'aquella capella adjunta al claustre de la Seu.

El priorat de les Onze Mil Verges és un exemple típicament pur del feudalisme català. Hi havia un senyor eminent de la terra que residia lluny, el bisbe i el prior, i tota una gradació de senyors directes de la terra, que la conreaven, venien, compraven, etc. en quasi propietat, lligats per una sèrie de relacions complexes, els uns i els altres.

Com a reconeixement del domini del primer senyor, del "domini i alou dels senyors bisbe de Barcelona i del prior de la capella", hom devia satisfer una sèrie de drets i impostos, censos, etc. que és el que interessava a aquests senyors que vivien de les rendes. Hom havia de pagar el delme degut a l'Església, i la part proporcional de tots els fruits de la terra, és a dir, "la tasca part i el delme de tot lo blat i del pa, així com també del vi i de l'oli" (doc.nº3). El priorat treia d'Olivella en concepte d'aquestes exaccions, abans de la Nova Planta, el 1711, 395 lliures catalanes, que representaven el 1725, després de la Nova Planta: 3162 rals i 6 diners.

El priorat per raons administratives tenia diferents funcionaris: procuradors, batlle, escrivà, etc. com podem comprovar en els documents que ells mateixos s'encarregaven d'estendre. Així tenim el Pere de Cardona, "procurador de la capella de Sta.Quitèria i totes les Stes.Verges", del 1283, o en Guillem, "escrivà de la capella predita" qui apareix entre els anys 1296 i 1302. I també en Guillem "batlle del prior de la mateixa capella", el 1330. Com diversos notaris i altres autoritats.

Tenia un paper important el rector de la parròquia d'Olivella, qui vivia també en un mas, i moltes vegades feia de notari públic.

El règim senyorial del priorat durà a Olivella, des del moment en què s'instituí, per allà l'any 1271, com ja sabem, quan el bisbe Arnau de Gurb instituí tres preverats a la capella de les Santes Verges entre ells el de la capella del castell d'olivella, o sia, a l'antiga església romànica del castell vell, del qual temple sembla se'n féu càrrec el degà "Pere d'Olivella", el qual tenia la missió de cobrar els censals del castell d'Olivella, fins el segle XIX llavors de l'abolició del règim senyorial i de la desamortització. Proba que el domini catedralici-prioral es mantenia viu són el capbreu del 1681, i el llevador del 1711.

Hauríem de distingir acuradament el que és el règim senyorial, que és el sistema econòmic, la producció i les relacions socials de producció: relacions de propietat, tècniques, etc. de la superestructura jurídico-institucional, la manera com les relacions socials es materialitzen: s'institueixen i es regularitzen; que en aquesta època era el que s'ha batejat com Feudalisme.

El senyor feudal, a més de ser propietari de terres i de cobrar censos i impostos dels camperols de les seves terres, també els jutjava i tenia poder de vida o mort.

Olivella era un honor, de fet, l'honor s'identificava pràcticament amb el feu o terra concedida en feu i també amb el patrimoni territorial del senyor, ja que l'honor era una propietat del senyor que l'havia concedit (9). I aquest honor era d'aquesta manera una renda vitalícia que el senyor concedia al vassall damunt d'una possessió. (10).

La jurisdicció sobre l'esmentat castell va ser discutida en un sorollós plet del qual es conserva la seva corresponent sentència arbitral, entre el bisbe i el prior de la Capella de les Onze Mil Verges, en el 1294.

En el fogatge de 1365-1370 consta que Olivella tenia 21 focs propietat d'En Pere Feliu, rector de la dita Capella (que surt diverses vegades a les nostres fonts). El 1381, l'Infant Joan va vendre al prevere Feliu i a Carta de Gràcia, la jurisdicció alta i baixa, civil i criminal del "castro de Olivella" i el seu terme per 180 lliures.

Poc després, en el 1383, Pere Feliu cedí per 90 lliures la meitat de la jurisdicció al poble, però fins el 1389 no manà el rei instrument a favor de l'esmentat Feliu, acreditatiu de la possessió de la jurisdicció civil i criminal. El mateix rei, l'any 1392 va fer addició al preu de dita venda i l'any següent Pere Feliu atorgà àpoca per la citada meitat de jurisdicció a favor dels particulars del poble d'Olivella, acabant així la crisi d'autoritat.

El 1436 n'era prior Guillem Condemines i el 1600 la parròquia era possessió del Cabilde, i en l'any 1632 consta que Olivella era de l'Almoina del bisbat. Continuant així tot el segle XVIII fins el moment de la desamortització.

EL POBLAMENT D'OLIVELLA

El poblament d'Olivella sempre ha estat dispers, segons el fogatge del 1358 hi havia 21 focs, que representen aproximadament 100-125 persones. En el fogatge del 1365-1370 el "Castell d'Olivella qui és del Rector de la Capella de les verges de Barchelona", encara conservava els mateixos 21 focs del cens anterior. Però la tercera estadística coneguda diu que sols quedaven 16 focs l'any 1381, després dels anys difícils de sequeres i fams i pestes, dels anys 1371, 1375 i 1381, que provocaren l'emigració pagesa i el despoblament, fins al punt que al s.XV, cap als anys 1476-77, després de la guerra civil només quedaven 5 pagesos.

Anys després, arran de les lluites remences, la redempció dels pagesos inaugurà un període de prosperitat al camp, i es reprengué poc a poc la tasca a Olivella.

Amb la sentència arbitral de Guadalupe que redimint els aspectes més anacrònics i antieconòmics enfortí el règim senyorial de la terra, la qual cosa afavorí els pagesos benestants i fou la base del desenvolupament progressiu dels segles següents, segurament el desenvolupament agrícola es devia basar en els pagesos grassos, probablement els 5 pagesos que quedaven al s.XV, i que coincideixen amb els 5 o 6 masos que tenen continuïtat des d'abans de la crisi fins després, i que podem identificar els noms en el fogatge del 1553, (com es pot comprovar en la llista de l'anex).

En aquest fogatge hi havia 10 caps de família, que coïncidien amb els principals masos. Durant els anys següents s'anà prosperant, hi veiem com augmentaran els masos, senyal de rendabilitat de les explotacions agràries, el 1591 n'hi havia 12, el 1681, 13, i molts pagesos parcers; el 1711, 17, etc.

Caldria aclarir que si el 1358 n'hi havia 21, i el 1711, 17, no vol pas dir que el 1711 hom fos més pobre que al s.XIV, sinó que cal veure les diferents tècniques de conreu i els índexs de rendiment, l'extensió de les explotacions, si eren micropropietat, etc., i que al s.XIV pel nivell tecnològic que es tenia, 21 focs eren realment superpoblació, i per això minvà tant els anys que seguiren arran de la crisi.

Bé, no cal que ens estenguem més en coses ja sabudes de tothom i acabem aquesta història d'Olivella al s.XVIII, car del 1725 ençà hi ha una tesi doctoral dels professors Jesús García i Mardones i Carles Pérez Villalba, sobre geografia agrària d'Olivella.

EVOLUCIÓ AGRÀRIA I RÈGIM DE LA TERRA

Va molt lligada a la demografia de la zona, de la qual ja n'hem parlat una mica. Hi ha quatre o cinc masies del s.XIV que poden ser identificades amb unes altres del s.XVI, fent-ne possible l'evolució.

Aquestes són, el mas de Ça Roca, documentat el 1369, en vendre una terra Maria, filla de Pere d'Urgell i muller de Bartomeu de Mas de Ça Roca. El mas de la Roca, en passar a mans de Montserrat Seriol o Suriol el 1553, va començar a ser conegut amb aquest nom. Durant els segles següents va ser una de les cases més poderoses i conserva un interessant arxiu.

En el fogatge del 1553 surt un mas que es diu d'En Messeguer, que pel nom devia pertànyer en temps a la família Masseguer, que ha sortit tant en els nostres pergamins. El mas Messeguer era a mans de Salvador Olivella, qui pel nom suposem que era originari d'ací, i possiblement descendent dels altres Olivella del s.XIV.

El mas Bargalló és un altre cas semblant. En un document del 1334 es diu que una terra que ven en Ferrer Cabot a en Bonanat Messeguer i a son fill Guillem, que limita amb el mas de Pere Bargayó. Aquest Bargalló surt finalment de testimoni en un préstec el 1343. En Pere Bargayó era emfiteuta de Berenguer de Mas d'Ordal per una casa que aquest tenia per la capella de les Verges, la qual casa hom ven a Berenguer Messeguer salvant el domini eminent del prior de la capella. També el 1296 s'esmenta un tal Ferrer Bargayó.

El mas Bargalló des del s.XVI era a mans dels Reventós, una altra poderosa família local.

El topònim de Cabrafich també es va conservar fins ben entrat el s.XVI. En el testament de Guillem Messeguer del 1348 es parla de Berenguer Messeguer, del lloc de Cabrafich, i sabem que per la resta els Font tenien el mas, car estaven emparentats amb els Messeguer, car un Pera Font era nebot en 1er.grau del testamentari Guillem. Tan mateix, Cabrafich és un topònim antic que ja surt en el document del 1038, de la venda del castell d'Olivella, essent-ne el límit oriental.

A la llista del fogatge del 1553, hi ha els masos dits d'En Ferrer i d'En Mas, que no els hem pogut pas identificar positivament amb cap del s.XIV, però, que suposant la continuïtat de noms al llarg del temps, com ja s'ha pogut constatar, devien haver pertangut a la família d'aquests noms. El primer al s.XVI era a mans de Bernat Balla, de qui l'heretà la pubilla Balla que es casà amb Pau Martí.

Els Mas que són en el mas del mateix nom, sembla ser que eren uns altres Mas diferents dels del s.XIV.

També al 1277 surt el mas Boterench o d'En Goda, que no l'hem pogut identificar pas amb cap de posterior.

Encara falten trobar la denominació de les propietats dels Cabot i dels Olivella, malgrat que Guillem ven a Bonanat Messeguer un mas anomenat Cabot, devia ser una propietat secundària dins del patrimoni d'aquesta família.

Aquesta part de la terra catalana és una zona muntanyosa i bastant seca, on es conrea la vinya, i pel que es veu per les fonts, a l'edat mitjana també, a més a més de cereal i olivera, i diverses menes d'arbres fruiters de secà. En el document nº 5, del 17 de novembre del 1302 Ferrer Cabot ven cinc oliveres a Pere d'Olivella per 18 sous.

En fi, eren els productes típics del cicle mediterrani des de l'època dels romans.

GENEALOGIA DELS MESSEGUER

D'aquesta família és de qui en podem fer una reconstrucció més acurada del seu arbre genealògic a través de la documentació que conservem per la intensa informació que té.

El primer de qui en tenim notícia és un tal Bonanat Messeguer que comprà un mas anomenat d'En Cabot per 1.150 el sis d'agost del 1296 (document nº3).

Més endavant, 38 anys després, el 22 d'abril del 1334, trobem la darrera menció del tal Bonanat Messeguer, qui juntament amb el seu fill Guillem Messeguer compraren una peça de terra a la Coma d'Ariol per cent sous i escaig. Malgrat el temps passat entre la data del primer document i la del darrer, no és inversemblant que els dos Bonanat fossin la mateixa persona, al menys nosaltres sí que ho creiem.

El fill, Guillem Messeguer, torna a sortir esmentat sense el pare en una altra compra feta el deu de desembre del 1335. Més endavant actua en un reconeixement de deute.

Finalment el 19 d'octubre del 1348 fa testament i tria marmessors els seus nebots En Pere Font i En Berenguer Messeguer del lloc de Cabrafich, que devien ser els nebots més propers, caps d'algun foc. En Berenguer Messeguer podia ser fill d'algun germà més gran, car el 1340 ja el trobem sol comprant una casa. Si en Pere Font era nebot en primer grau de Guillem Messeguer, vol dir que devia ser fill d'una germana seva. A més a més, si En Berenguer Messeguer es diu que era del lloc de Cabrafich, també aquell ho devia ser, car al llarg dels segles XIV i XV trobem els Font arrelats al mas de Cabrafich.

Tenia uns altres nebots dits Pere i Bartomeu, als qui deixà 5 sous a cadascú; per això devien ser els més joves. Després trobem un tal Bartomeu Messeguer firmant com a testimoni; la identificació entre els dos Bartomeu és fora de tot dubte. L'altre nebot, en Pere no sabem si també es deia Messeguer, o si era germà del primer; el que és fora de dubte és que no es pot pas identificar amb en Pere Font.

Continuant, doncs, En Guillem Messeguer nomena hereu universal són fill legítim En Ferrer Messeguer. També tenia una filla que es deia Sança, a qui dóna 10 sous. El fill Ferrer tenia una filla que es deia Ferrerària, i un fill més que pel fet que li diuen Guillelmonet suposem que devia ser molt jove.

Aquesta Ferrerària no sabem si identificar-la amb la Ferrerària que és muller de Guillem Ferrer en un document del 1335. Podia ser una altra, ja que les dones o filles se les anomenava en la més pura tradició catalana pel nom de l'home, així, Ferrerària tant podia ser "la dona d'En Ferrer", com la "filla de Ferrer". Com Cabota seria, o bé la dona d'En Cabot, o bé la filla.

En Guillem Messeguer tenia muller encara viva i que suposem més jove que ell, que es diu Elisenda, a qui dóna 20 sous i 5 ovelles, a més a més, que conservi la dot i que pugui viure en la casa que per ell té en Bonanat Bargayó al castell d'Olivella. Apart d'aquesta no surt cap més dona de la família Messeguer.

Per acabar amb els Messeguer, en el document abans esmentat del 1340, hi surt un hereu Arnald Messeguer, que no sabem si és fill o parent de Berenguer Messeguer pel fet de ser esmentats junts, però com que en el text no s'especifica el grau de parentiu, no ho podem pas assegurar.

Per tant, la línia directa reconstruïda començaria amb el besavi Bonanat Messeguer, continuaria amb l'avi Guillem Messeguer, després el fill Ferrer Messeguer, i acabaria amb el nét encara jove el 1348, Guillelmonet Messeguer, que porta el nom de l'avi, seguint el costum tradicional.

Pel que fa a la reconstrucció de les propietats agrícoles, aquesta família devia ser de les més fortes del poble, car el segle XVI, després dels anys de despoblament, encara existia el Mas Messeguer, senyal que s'havia conservat la continuïtat de l'explotació de la terra; així com el mas de Cabrafich, en mans dels Font al segle XV, i masia pairal de Berenguer Messeguer, que segurament tindria més terres en aquest indret, per cert que aquest nom de Masia no s'ha conservat. Tenint en compte que Guillem Messeguer dóna els drets de què disposa sobre la masia de Berenguer Messeguer, vol dir que ell devia ser el cap de la família, i que el seu pare, en Bonanat, hauria dividit les seves propietats en un moment d'auge agrícola,

donant la preeminència d'entre els fills a l'hereu, En Guillem, amb drets sobre els altres, i sobre la casa on hi vivia en Bonanat Bargayó.

Comptant les quantitats que surten en el testament, s'arriba a la suma de 93 lliures, 7 sous, que és una quantitat força important a l'època, que rarament una família propietària tenia en líquid, i segurament la majoria d'aquestes disposicions no es deurien portar a terme, car hauria representat empenyorar-se per aconseguir l'efectiu.

Tanmateix, representa un càlcul aproximat fet pel mateix interessat, del valor real del seu patrimoni, i del que hom podia pensar en disposar, i això tenint en compte que la part no valorada és la que pertoca a l'hereu, i que devia ser la més gran i la més rica. Es pot ben dir, amb això, que eren una família grassa.

Més endavant, ja en plè segle XV, sabem per una venda que Jaume Raspall (vegi's anex), del "Mas Messeguer", que aquell l'havia heretat de la seva mare ja difunta el 1429, filla de Ferrer Messeguer, i que fou donació d'un Bartomeu Messeguer.

Aquest Ferrer Messeguer, pare d'Elicseneris, indubtablement és aquell que surt esmentat en el nostre pergamí nº16, l'any 1390. Ara bé, si ell és el mateix que heretà Guillem Messeguer el 1348, no ho sabriem respondre amb certesa. Podria ser que fos un altre fill seu, que en el 1348 encara no hagués nascut, car l'hereu, en aquesta data devia ser un infant, donat que se l'anomena Guillelmonet.

Un cas semblant és el de Bartomeu Messeguer. Tanmateix, això no quedarà aclarit del tot, fins que no poguem reconstruir l'arbre genealògic d'aquesta família, fins en les branques col.laterals. Per ara ens conformem amb el que tenim a les mans.

GENEALOGIA DELS CABOT

D'aquesta família és difícil reconstruir l'arbre genealògic sencer, perquè la mateixa dispersió en què trobem els personatges que duen el nom Cabot ens impedeix establir els lligams necessaris entre ells.

Per ordre cronològic comencem per en Guillem Cabot, que surt en un document del 1278, on es diu que té una casa a Olivella que limita amb una altra que ven. Seguidament, suposem que és el mateix Guillem Cabot, torna a sortir en una venda que ell i sa muller Ramona fan a Bonanat Messeguer el 1296. En aquesta venda, a més de signar Guillem Cabot i sa muller Ramona, també hi signa el fill, Pere Cabot, i sa muller Berenguera.

En aquest mateix pergamí del 1296, hi surten el matrimoni Gerald i Ermessendis, i el fill Rumic, qui no sabem si identificar-lo amb un tal Rumic Cabota que surt acompanyat de Temessus Cabota a la venda del 1302 (document nº4). Aquest Gerald i Ermessenda, no porten el cognom, però tanmateix, el seu fill o filla es diu Rumic, i tenint en compte que uns pocs anys després (1330), surten esmentats una altra volta en Rumic Cabota i Temessus Cabota, podríem arribar a la conclusió que, o bé són les mateixes persones aquell Rumic sense cognom i aquest altre, o bé són parents molt propers.

En Ferrer Cabot també té una casa limitant amb la que es ven el 1296 (document nº3).

Posteriorment, el 22 d'abril de 1334, veiem en Ferrer Cabot, segurament el mateix d'abans, i la seva muller, que venen una peça de terra a Bonanat Messeguer. En la venda s'hi esmenta tota la seva família: Ferrer Cabot, sa muller Arsendis, i els fills i filles: Arnald Cabot, i Pere Cabot, casat amb una Guillelma. La filiació d'Arnald en la família Cabot no és tan clara.

Els Guillem i Ferrer Cabot, contemporanis, devien ser parents molt propers, cosins germans, o germans i tot, tenint en compte que els seus fills respectius es diuen igual: Pere Cabot.

Desgraciadament no podem fer els ascendents de Guillem i Ferrer. Altrament això provaria si la nostra hipòtesi de que són germans, és o no és correcta.

Els Cabot surten esmentats en quasi tots els documents. Tenien una gran quantitat de propietats en el terme. No és pas estrany si tenim en compte que són els fundadors del poble al segle XII.

GENEALOGIA DELS OLIVELLA

Una de les famílies més importants d'Olivella durant la Baixa Edat Mitjana i principis de la Moderna, fou la que porta el mateix nom del poble, els Olivella.

El primer membre de la família de què tenim notícia en els nostres documents, és en Pere Olivella, qui en el 1302 comprà 5 oliveres a Ferrer Cabot per 18 sous. (document nº5). En una altra venda feta el 27 d'abril de 1330 (document nº6) en la qual Berenguer de Mas i sa muller Gueralda venen a Guillem Ferrer unes cases al castell d'Olivella, les quals les tenen sota alou i domini de Bernat d'Olivella, fill de Pere d'Olivella.

Un tal Guillem d'Olivella el 1343 firma com a testimoni en un reconeixement de deute entre Raimon Tora i la seva muller N'Elisenda i Guillem Messeguer i Gueralt de Mas (document nº11). No sabem quina relació podia tenir aquest Olivella amb els anteriors.

Semblantment esdevé amb en Berenguer d'Olivella i Alamanda que el 1368 (document nº13) tenien un deute de 6 lliures amb Guillem Donegats pagades pels seus fideiussors; i amb Constança muller de Bernat d'Olivella qui en 1375 (document nº15) estableix una mena de separació de béns amb el seu marit. Aquest no creiem que fos el mateix Bernat que surt més amunt, en 1330 (document nº6) car hi ha 45 anys entre l'un i l'altre, i aquest darrer no sembla pas que fos cap ancià; contràriament sembla una persona madura a partir dels problemes amb la seva muller Constança. Així mateix el primer Bernat d'Olivella actua en nom propi en 1330, per tant ja era un subjecte gaudint de plens drets jurídics i per tant major d'edat. Tenien alguna relació de parentiu entre ells? No estem en condicions d'afirmar-ho encara.

Finalment, en dos pergamins del segle XV veiem clarament la filiació dels Olivella, dues generacions després. Amb data de 1482 (document nº19) Salvador Olivella paga la cancel.lació d'una venda de censal mort, feta anteriorment, el 1455, per ell mateix. Figuren

al document Bertomeu Olivella i Raimon Olivella, la seva muller Rafaela i el fill d'ambdós, Pere d'Olivella. A diferència dels documents anteriors el cognom ja no consta com el topònim d'Olivella, sinó plenament personalitzat com un nom propi, Salvador Olivella, fòra del cas de Pere d'Olivella, cosa que s'afermarà posteriorment.

Afortunadament tenim el testament d'Antoni Olivella, del 1513 (document nº20), que podia ser fill de l'anterior Salvador Olivella, per tant com aquest darrer actuant en els anys 1455 i 1482, el 1513 ja devia ser difunt, i per tant pot ser perfectament el pare d'Antoni Olivella.

Així, doncs, Antoni Olivella, casat amb Fransina, fa testament a favor del seu hereu universal, el primogènit, Salvador Olivella, que per altres fonts ens consta ben documentat en el segle XVI, i fa les següents deixes testamentàries: 20 lliures a cada una de les seves filles, Stella, Francina, Elisabet i Magdalena, com a dot matrimonial, i 5 lliures, també de dot, a cada un dels fills fadristerns: Andreu, Bartomeu, Pere i Antoni.

Com sabem per documents del segle XVI, aquesta família era una de les més poderoses del poble, uns terratinents a nivell local, fet que es pot comprovar amb la respectable quantitat de diners que Antoni Olivella deixa en el seu testament: 105 lliures i 15 sous, una fortuna per l'època. Tenint en compte que anteriorment, pels negocis que tenien i que hem vist reflexats en la documentació de més amunt, es devien enriquir durant la crisi remença del segle XV, (ja el 1482 recuperem un censal mort per 13 lliures !), i així es convertiren en una d'aquelles típiques famílies benestants de la classe mitja pagesa comparable als "kulaks" russos, tan tradicional al camp català fins avui dia.

Fins aquí hem exposat el que es desprèn de la lectura i estudi superficial de la documentació que posseïm. Sens cap mena de dubte, un estudi a fons de cada pergamí, i la seva relació entre ells, ens aportaria moltes més dades, investigació a la qual no volem renunciar i els resultats de la qual publicarem quan estiguin enllestits en un proper número de "Fulls".

Josep Xaubet

(1) V.Carbonell Grup d'Activitats d'Olivella, nº3, 1977

(2) V.Carbonell i Virella : G.A.O., nº5, febrer 1978

(3) Rius, "Cartulari de Sant Cugat", doc.nº364, citat a V.Carbonell, ibídem.

(4) Rius, ibídem, doc.nº483

(5) V.Carbonell, G.A.O., nº10, juliol 1979

(6) "Els castells catalans", III, p.911

(7) V.Carbonell, ibídem, nº10, juliol 1979

(8) "Cartulari de Poblet", doc.nº282, citat a V.Carbonell, ibídem.

(9) Rodón, "El lenguaje técnico del feudalismo", pàg.141

(10) Alcover-Moll, vol.6, pàg.546.

REGESTES

REGESTA DEL DOCUMENT Nº1

MASM: PER/0114:1277, agost, 31

En Bernat de Gras i sa muller Ermessenda, de la parròquia de Sant Pere d'Olivella, permuten amb Guillem Ferrer i sa muller Raimona, de la mateixa parròquia, un mas dit d'En Boterench o d'En Goda. Per la seva part, en Guillem i sa muller Na Raimona, permuten el mas a canvi d'una casa que tenen per la dita capella i pel prior, sobre el castell nou d'Olivella; per una peça de terra de vinya en el lloc d'En Nabar i també una feregonal; i una altra peça de terra amb fruiters. Datada el dia abans de les kalendes de setembre del 1277. Signatures de: Bernat de Gras, Ermessenda, Guillem Ferrer, Raimona. Testimonis Francesc Ferrer d'Olivella, Pere Estanyol i Guillem de Sala. Refirmat per Raimona i Ermessenda, el 21 de gener del (1278) i el 20 d'abril del 1278, davant de Berenguer, de l'església d'Olivel. la, i Mateu Ferrandell, notari públic. Clogué Pere Mateu, notari públic barceloní.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº2

MASM: PER/0113:1283, desembre, 1

En Guillem de Mas del terme del castell d'Olivella i sa muller Arsendis, li canvien a Ferrer de Mas, del mateix castell i a sa muller Berenguera, dues peces de terra que tenen al lloc del Rourell, per la capella de Santa Quitèria i totes les Santes Verges, per unes altres tres peces de terra d'En Ferrer en el mateix lloc. Datat les kalendes de desembre del 1283. Signen en Guillem de Mas, Arsendis, Ferrer de Mas, Berenguera, Guillelma, mare del dit Ferrer. Testimonis Jaume d'Urgell, Gerard Pere, Berenguer Mercer, Berenguer d'Ulzina. En Pere Cardona, procurador de la capella de Santa Quitèria.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº3

MASM: PER/0115:1296, agost, 4

En Guillem Cabot i sa muller Raimona i Pere Cabot, fill d'ells, de la parròquia del Castell nou d'Olivella, venen a Bonanat Messeguer, de la mateixa parròquia, un mas anomenat d'En Cabot, que és al castell d'Olivella i que tenen sota domini i alou del bisbe barceloní i del prior de la capella de Santa Quitèria i de totes les Santes Verges, per 1.150 sous més el lluïsme i salvant la tasca i el delme. Feta les 4 nones d'agost del 1296. Signatures de Guillem Cabot Raimona, Pere Cabot i Berenguera, muller seua. Testimonis foren, en Gerard de Mas, Pere de Mas, Bernat Ferrer i Bernadori Ferrer. Subscriu Ferrer Bernat, bisbe barceloní. Guillem, escrivà del prior, i Bernat de Palau, rector de l'església d'Olivella.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº4

MASM: PER/0122:1302, juny, 17

En Pere Cabot, del terme del castell d'Olivella, i Berenguera sa muller, venen a Pere d'Olivella, del mateix terme, unes cases en

el mateix castell, per 25 sous. Datat el 7 de juny del 1302. Signen: Pere Cabotí Berenguera, essent testimonis Bernat de Palaciol, prevere, Gerard de Manresa i Bernat Jofre. Guillem, escrivà del prior de la capella.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 5

MASM: PER/0120:1302, novembre, 17

Ferrer Cabot de Castellnou d'Olivella, ven a Pere d'Olivella cinc oliveres, per 18 sous. Datat les 15 kalendas de desembre del 1302. Signen: Ferrer Cabot, testimonis, Bernat Arcnerlio, Jaume Cabot d'Olivella, Guillem, escrivà del prior de la capella de les Verges, confirmat per Berenguer d'Augila, notari.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 6

MASM: PER/0125. Olivella 1330, abril, 28.

En Berenguer de Mas, del castell d'Olivella i sa muller Gueralda, venen a Guillem Ferrer del dit castell, unes cases que són al castell d'Olivella, que les tenen per Bernat d'Olivella fill de Pere d'Olivella qui les tenen per la capella de Santa Quitèria; per 60 sous. Datat a les quartes kalendes de maig del 1330. Signen: Berenguer de Mas, Gueralda, testimonis Ferrer Messeguer, Guillem Gual i Arnald Rataer. Guillem, batlle del prior de la dita capella, Guillem de Vipela, rector de S. Pere d'Olivella.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 7

MASM: PER/0152. Vilafranca, 1332, novembre, 7.

El veguer de Vilafranca Umbert de Rubió i el jutge de la cúria del rei, Guillem de Mora, per mandat del rei Alfons III d'Aragó del 17 d'octubre de 1332, nomenat Guillem de Mora i Bernat de Pedrá comissionats junt amb el veguer Umbert de Rubió per dil.lucidar uns delictes a la vegueria de Vilafranca, decideixen renunciar a moure querella contra la universitat d'Olivella a canvi de la quantitat de 180 sous, ja que Olivella hauria retingut il.legalment Bertran d'Avinyó viceveguer, negant-se a respondre a les crides per la seva llibertat demanant 100 sous per donar-li auxili, consell i favor deguts. Signen Umbert de Rubió i Guillem de Mora. Testimonis: Pere Massó i Berenguer Puculull de Vilafranca. Tomas de Sala de Cervera, autoritat regia i notari públic per tota la terra i dominis de l'Il.lustríssim Senyor Rei d'Aragó.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 8

MASM: PER/0118, 1334, maig 14 (Còpia del 22 d'abril 1334)

Ferrer Cabot de la parròquia de Sant Pere d'Olivella, i sa muller Arsendis, i Arnald Cabot, Guillelma i Alisenda, fills seus, i Pere Cabot i Guillelma muller seva, venen a Bonanat Messeguer i a son fill Guillem Messeguer, de la mateixa parròquia, una peça de terra pel preu de cent sous i escaig. Datada les 10 kalendes de maig del 1334. (22 d'abril de 1334). Signatures de Ferrer Cabot, Arsendis, Arnald Cabot, Guillelma, Elisenda, Pere Cabot i Guillelma. Testimonis: Bernat

Valls i Raimon Boxio, forner, ciutadans de Barcelona. Guillem de Torrelles. Guillem Batlle del prior de la capella de Sta. Quitèria. Guillem de Ripallis rector de St. Pere d'Olivella.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 9

MASM: PER/0121, 1335, desembre 11.

Ferrer Cabot, sa muller Arsendis, Pere Cabot i sa muller Guillelma, de la parròquia d'Olivella, venen a Guillem Messeguer de la mateixa parròquia, una peciola de terra, pel preu de 40 sous. Datat els 5 d'idus de desembre del 1335. Signen Ferrer Cabot, Arsendis, Pere Cabot, Guillelma. Testimonis: Ferrer Toregaça i Guillem Prat, Pere Feliu, prior de la dita capella.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 10

MASM: PER/0116, 1340, abril 8.

Berenguer de Mas d'ordal en el terme del castell de Subirats, sa muller Gueraldona, venen a Berenguer Messeguer del Castellnou d'Olivella una casa del puig de Castellnou d'Olivella, tinguda per Pere Bargayó, sota domini i alou del prior de la capella de Santa Quitèria, per 40 sous. Datat els 6 d'idus d'abril del 1340. Signen Berenguer de Mas, Gueraldona, Gueraldó de Mas, fill. Testimonis: Nerenguer Puculull i Bartomeu Graset. Ferrer de Gran, notari, Guillem batlle del prior de la capella de Santa Quitèria.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 11

MASM:PER/0123, 1343, juliol 8.

En Raimon Tora i N'Elisenda sa muller, de Castell nou d'Olivella reconeixen a Guillem Messeguer i Guerald de Mas, del dit castell, haver rebuts de Guillem Venrell, fill de Bernat Venrell, de Clariana parròquia de Sant Pere d'Anoia, 1.350 sous en préstec. Datat els 8 idus de juliol del 1343. Signen Raimon Tora i Elisenda, Testimonis: Pere Bargayó, Pere Duran i Guillem d'Olivella. Francesc Martí, rector de Sant Pere d'Olivella i notari.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 12

MASM: PER/0119, 1348, octubre 19.

Guillem Messeguer fa testament i tria com a marmessors els seus nebots Pere Font i Berenguer Messeguer, i Raimon Prats rector de St. Pere d'Olivella, ordena que siguin pagats els seus dutes i injúries, eligeix sepultura i fa diverses donacions. Fa hereu universal son fill llegítim Ferrer Messeguer. Data el 19 d'octubre del 1348. Signen Guillem Messeguer i Ferrer Messeguer. Testimonis: Bernat Des Mas, Pere Castayó, Pere Olçina, Berenguer Muntaner, Bartomeu Messeguer, Antoni Cabot, Berenguer Torra. Raimon de Prat, rector i notari públic.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 13

MASM: PER/0124, 1368, agost 9.

En Guillem Donegats, ciutadà i mercader de Barcelona, reconeix que Ferrer Messeguer fill i hereu de Guillem Messeguer, traspassat, de la parròquia de Sant Pere d'Olivella, li va pagar com a fideiussor les 6 lliures que li devia N'Alamanda, muller del difunt Berenguer d'Olivella, segons un contracte anterior fet per son pare el 28 de novembre del 1360. Signen: Guillem Donegats, Testimonis: Francesc Valls, Guillem Guoçeranch de la parròquia d'Olesa, i Jaume Robert de St. Sadurní. Jaume Ferrer, rector i notari públic d'Olesa de Bones valls.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 14

MASM: PER/0126, 1369, abril 4.

Na Maria filla de Pere d'Urgell i muller de Bartomeu de Mas de Ça Roca, i amb el permís del seu marit i del seu fill Ferrer de Mas, ven a Ferrer Messeguer una peça de terra erma per 40 sous. Signen. Maria, Bartomeu de Mas, Ferrer de Mas, Testimonis: Raimon Torra Berenguer Font, Jaume Rabaça, Raimon Rabaça, prevere, i Francesc Sarrat. Pere Feliu, prior de la capella de les Verges. Pere de Sant Minaci, vicari general del bisbe barceloní.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 15

MASM: PER/0111, 1375, juliol 11.

Constança, filla del venerable Bertran d'Anoia traspassat, o donzell, muller de Bernat d'Olivella, no volent viure més amb el seu marit, institueix N'Huguet d'Anoia, Pere Raimon, Berenguer Canals procuradors especials perquè s'ocupin contra el seu marit de vetllar de rebre els interessos dels censals i altres drets seus com la dot i allò altre necessari per la seva alimentació i sustent, i establint la separació de béns. Signa Constança. Testimonis: Pere Duran i Pere Steva, Pere Vilalta, rector i notari.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 16

MASM: PER/0117. Vilafranca, 1398. (còpia d'un original del 22 de març de 1390).

Gueraldona, muller d'Arnald Martí de Vilafranca, ven un casalot a Ferrer Messeguer del terme del Castell d'Olivella. Signen: Gueraldona. Testimonis: Francesc Pallarés, Francesc Pallarés prevere, i Joan de Recbeyno, notari de la dita vila. Còpia del 1398 feta pel notari públic de Vilafranca, Francesc Gabiol.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 17

MASM: PER/0135 Quadra de Podiociterone, 1429, febrer 12.

Jaume Raspall de la parròquia de Sant Cugat de les Garrigues, ven a Guillem Raspall del mas Compdal de la parròquia de St. Pere d'Avinyonet, un mas que d'antic es diu "Mas Messeguer", que ell i els

hereus d'Elicseneris, mare difunta, filla de Ferrer Messeguer; fou donació de Bartomeu Messeguer del castell d'Olivella, junt amb diverses peces de terra pel preu de 27 lliures i 10 sous, sota cens del delme i la tasca del pa, el vi, i l'oli. Signatura de Jaume Raspall. Testimonis: Rumic Maçó i Nicolas Guillamany. Signatures de Francesc, dels Testimonis: Guillem, notari del batlle, i Guillem Pellicer de Vilafranca. Guillem, canonge, prior de la capella de les Verges. Registrat en el registre de la Cúria del Deganat, el 16 de novembre de 1435, per Blas Ferrer, degà del reverend Joan de Cardona bisbe electe de Barcelona. Steva del Riu, prevere, rector de St. Pere d'Olivella.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 18

MASM: PER/0134 Barcelona 1477, agost 31.

Establiment fet per Garcia Bonet, prior de la capella de les Onze mil verges, a favor d'Antoni d'Olivella, del mas dit d'Antoni de Bosc, i del mas Torregassa en el terme d'Olivella a cens de 2 sous per cada mas més el delme, per 14 lliures (?).

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 19

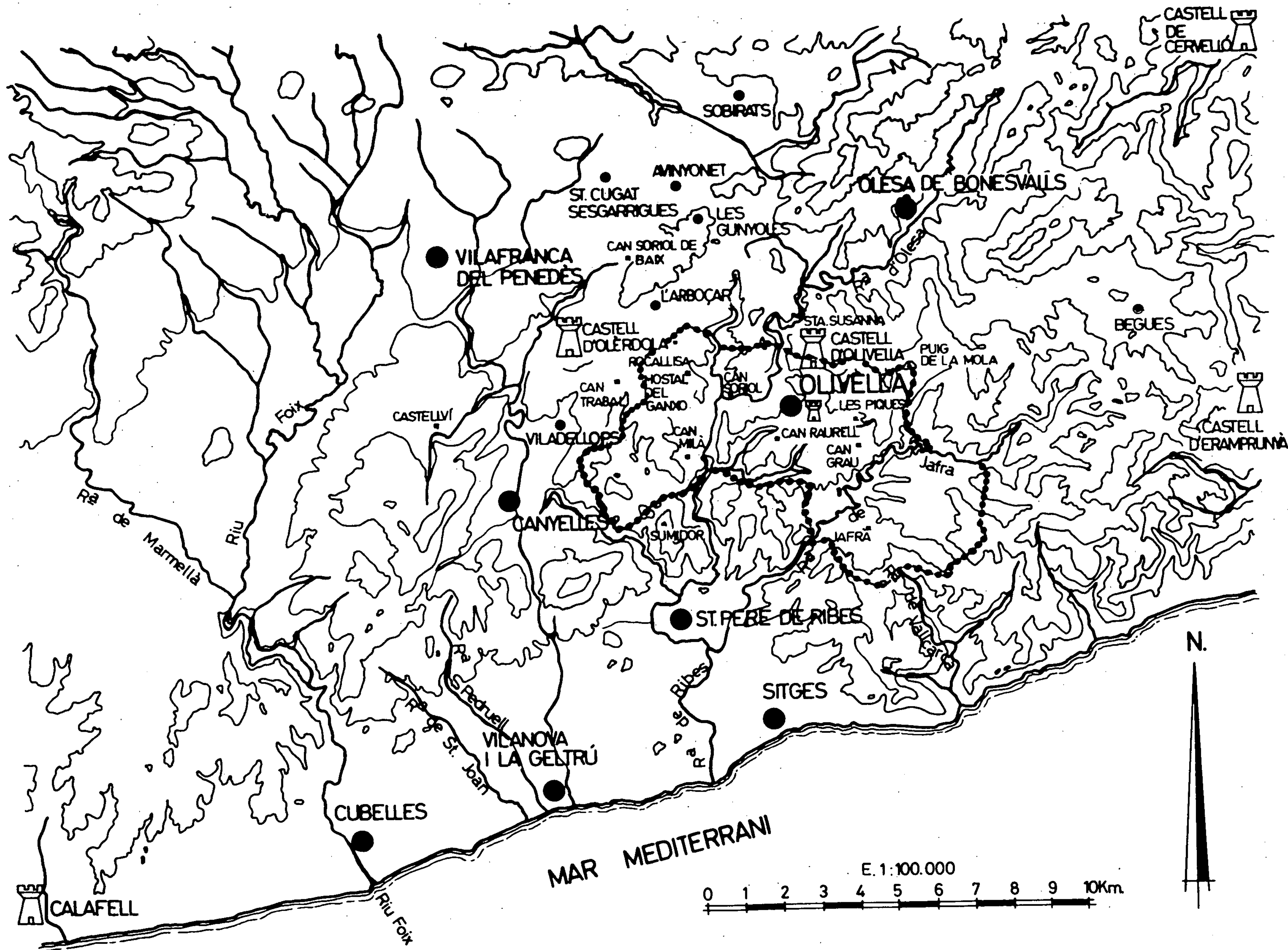
MASM: PER/0204. Vilafranca, 1482, juny 28.

Martí Llorens de Sitges, reconeix que Salvador Olivella d'Olivella, i Pere Batlle, d'Olesa de Bonesvalls, li pagaren aquelles 13 lliures que eren el preu pel qual Raimon Olivella, sa muller Rafaela i el seu fill Pere Olivella, del mas Sumidor, del castell d'Avinyonet, Pere Batlle, Bernat Jança, de Sant Joan d'Olèsia, i el dit Salvador Olivella i Bertomeu Olivella del mas Pontic, fideiussors, veneren a Joan Llorens pare de Martí Llorens, un censal mort de renda 14 sous, 3 diners i un òbol anuals, segons contracte del 16 de novembre de 1455, i que ara ell cancel.la aquesta venda. Signa Martí Llorens. Testimonis: Pere Fèlix Mascaró, mercader, Francesc Pelegrí, prevere, i Llorenç Farrer, fuctor de Vilafranca. Signatura de Bartomeu Lopiz, de Vilafranca del Penedès, autoritat de l'honorable ardiaca del Penedès, notari públic de dita vila, i autoritat règia per tota la terra del sereníssim Senyor Rei d'Aragó.

REGESTA DEL DOCUMENT Nº 20

MASM: PER/0921. Olivella, 1513, juny 12.

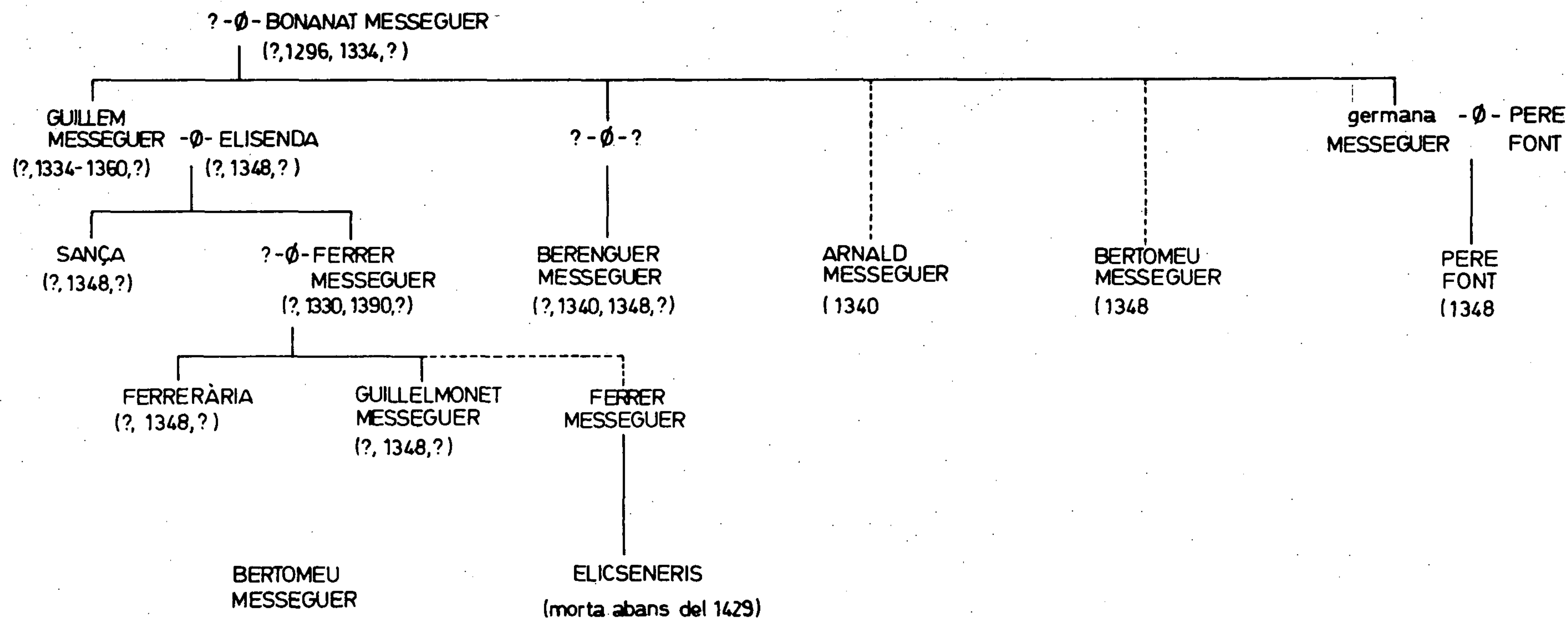
Testament d'Antoni Olivella, agricultor, en el qual tria marmessors Joan Morell, la seva muller Fransina, i son fill Salvador Olivella; que siguin pagats els seus deutes i injúries, elegeix sepultura a l'església d'Olivella, on descansen els seus avantpassats, i dóna 5 lliures per ser distribuides entre els pobres; i a les seves filles Stelle, Francine, Elisabet i Magdalena dóna 20 lliures a cadascuna de dot matrimonial, i als seus fills Andreu, Bartomeu, Pere i Antoni, 5 lliures a cadascú com a dot matrimonial, i nomena son fill primogènit Salvador Olivella hereu universal, i sa muller Fransina senyora potent i usufructuaria. Signatura d'Antoni Olivella. Testimonis: Joan Morató, Bernat Reventós i Antoni Morell, teixidor ciutadà barceloní. Signatura de Francesc Piquer escrivà, Gerald Xalviol prevere, rector.

CASTELL DE CERVELLÓ
SOBIRATS
AVINYONET
ST. CUGAT SESGARRIGUES
OLESA DE BONESVALLS
LES GUNYOLES
VILAFRANCA DEL PENEDÈS
CAN SORIOL DE BAIX
L'ARBOÇAR
CASTELL D'OLÈRDOLA
STA. SUSANNA
CASTELL D'OLIVELLA
PUIG DE LA MOLA
BEGUES
ROCALLISA
HOSTAL DEL GANXO
CAN SORIOL
OLIVELLA
LES PIQUES
CAN TRABAL
CASTELLVÍ
VILADELLOPS
CAN MILÀ
CAN RAURELL
CAN GRAU
CASTELL D'ERAMPRUNYÀ
Jafra
Ra d'Olesa
Foix
Riu
Ra de Marmellà
CANYELLES
SUMIDOR
Ra de JAFRA
ST. PERE DE RIBES
Ra de Vallcarca
Ra S. Pedruell
Ra de St. Joan
Ra de Ribes
SITGES
VILANOVA I LA GELTRÚ
CUBELLES
CALAFELL
Riu Foix
MAR MEDITERRANI
E. 1:100.000
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10Km.
N.

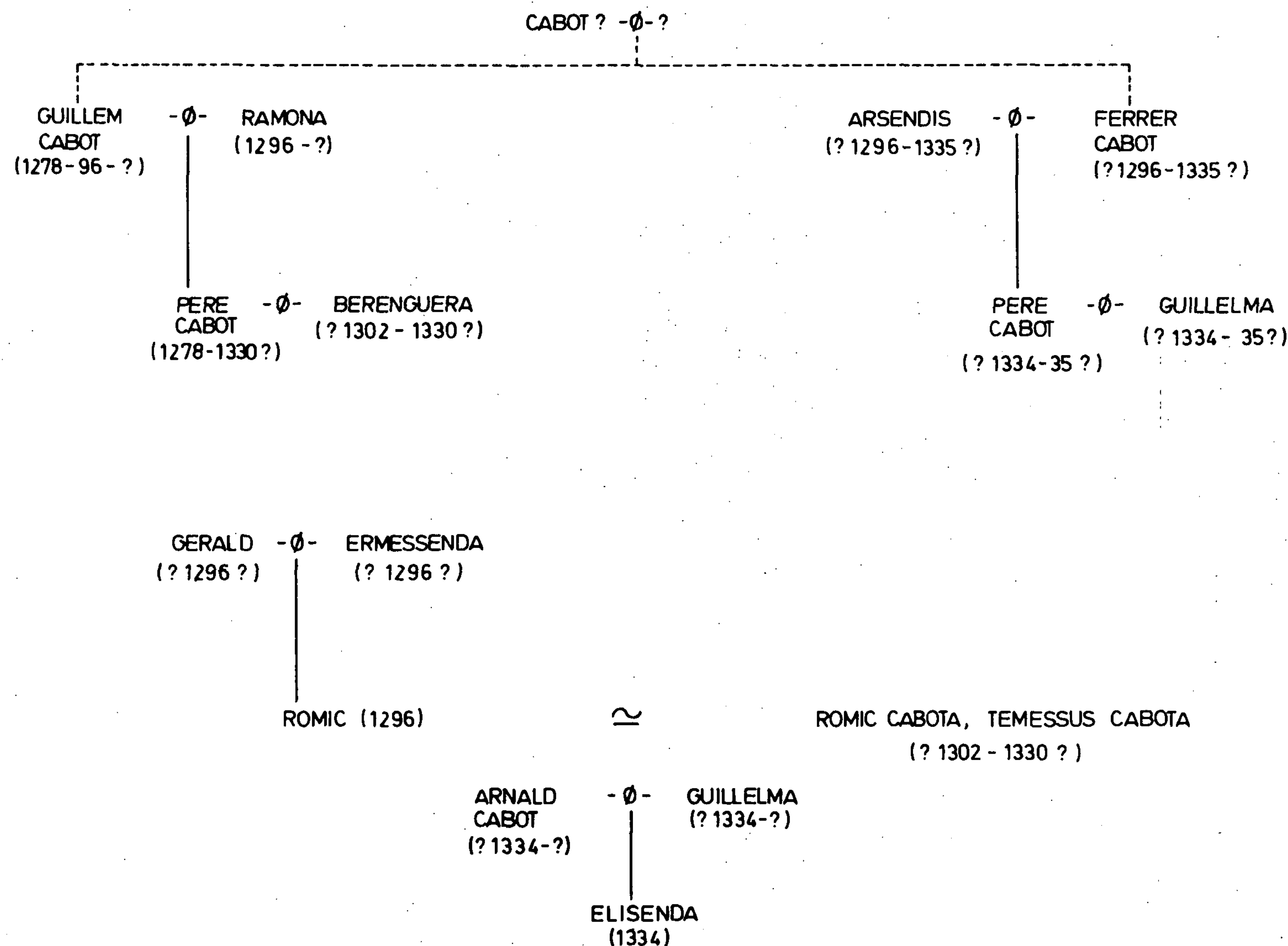
APÈNDIX Nº 2

GENEALOGIA DELS MESSEGUER

APÈNDIX Nº 3

GENEALOGIA DELS CABOT

APÈNDIX Nº 4

GENEALOGIA DELS OLIVELLA

PERE D'OLIVELLA -Ø- ?
(1302 - ?)

BERNAT
D'OLIVELLA
(1330 - ?)

GUILLEM
D'OLIVELLA
(1343 - ?)

BERNAT -Ø- CONSTANÇA
D'OLIVELLA (1375 - ?)
(1375 - ?)

BERENGUER -Ø- ALAMANDA
D'OLIVELLA (1360 / 68 - ?)
(? - abans 1368)

RAIMON -Ø- RAFAELA
OLIVELLA (1455)
(1455)

PERE
D'OLIVELLA
(1455)

SALVADOR
OLIVELLA
(1455 - 1482 -)

BERTOMEU
OLIVELLA
(1455)

ANTONI -Ø- FRANSINA
OLIVELLA (1513)
(1513)

SALVADOR · ANDREU · BERTOMEU · PERE · ANTONI · STELLE · FRANCINE · ELISABET · MAGDALENA

APÈNDIX Nº 5

LLISTA DE LES MASIES

Segons els documents del s. XIV	Segons el fogatge del 1553	Segons la Concòrdia del 1591	Segons el Capbreu del 1681
(MASIA DEL RECTOR)	MASIA DEL RECTOR (Guillem Rufia)	(NO ESMENTADA)	(NO ESMENTADA)
	MAS DE LA CRIVELLERA (Antoni Milà)	Antoni Milà	Jaume Milà (Can Milà)
ÇA ROCA (Bertomeu de Mas)	MAS DE LA ROCA (Montserrat Suriol)	Montserrat Seriol	Antoni Reventós (Can Suriol)
MAS DEL FERRER (Guillem Ferrer)	MAS D'EN FERRER (Bernat Balla)	Pau Martí	Jaume Claramunt (Can Martí)
MAS D'EN MESSEGUER (Bonanat Messeguer)	MAS D'EN MESSEGUER (Salvador Olivella)	Pau Olivella	Pau Olivella (Can Pau Olivella)
(Guillem de Mas ?)	MAS D'EN MAS (Feliu Mas)	(en blanc)	Ramon Puig (Can Camps)
	MAS DE LIONA (Antoni Reventós)	Bartomeu Reventós	Antoni Reventós de la Roca
MAS BARGALLÓ (Pere Bargayó)	MAS BARGALLÓ (Joan Reventós)	Joan Reventós	Antoni Alegret de la Geltrú
MAS DE CABRAFICH (Berenguer Messeguer)	MAS CABRAFICH (Pere Reventós)	Jaume Guerau	Pere Grau (Can Grau)
	MAS DE LES PIQUES (Pere Reventós de les Piques)	Pere Reventós	Josep Reventós
MAS D'EN CABOT (Guillem Cabot)			
MAS BOTERANCH o D'EN GODA			
		Bartomeu Milà de la Roqueta	Fèlix Arnavat Milà
		Joan Mestre del Mas d'En Mestre	Joan Mestre
			Ramon Font (Can Truiols)

VIATGERS DEL SEGLE XVIII AL MARESME

1.- PHILIP THICKNESSE (1)

Carta XVII   Martory

Un cop deixat Girone, travessàrem una contrada bonica, però diferent de la que hi ha entre Jonquire i aquella ciutat. Vàrem passar la primera nit en una autèntica posada espanyola; era una casa sola anomenada la Grenade. Hi arribàrem aviat de la tarda; i encara que el seu interior era així, a fora tot era encisador, i el nostre amfitrió i les dues seves filles ens van donar el millor servei, ens tractaren amb prou cortesia i ens facilitaren les indicacions útils per a prosseguir el nostre viatge cap a Barcelona. Aproximadament a quatre llegües d'aquesta casa hi trobàrem dos camins que menaven vers aquella ciutat; l'un arran del mar Mediterrà, l'altre terra endins. Ell ens aconsellà de prendre el primer, que tantmateix era el que jo també preferia. En un clima calorós un camí prop del mar resulta sempre més agradable. I vaig estar molt impacient fins arribar-hi.

Després d'haver deixat el camí alterós interior, teníem més o menys tres llegües fins a la costa, i al seu peu, al poble on pensàvem fer-hi estatge. Travessàrem una contrada molt feréstega, sense conrear, coberta de sotabosc i de pins alts. No hi veiérem gaires cases, i de gent encara menys. A mesura que ens anàvem apropant al mar, la contrada millorava als nostres ulls, i les masies, esglésies, convents i torres de guaita, als indrets més elevats, oferien un panorama més complaent. Vàrem creuar diverses vegades un riu amb poc fons adornat a ambdues vores per un sens fi d'alts fatjos, a un dels quals jo (com un vailet) hi vaig entallar el meu nom a una alçària prou alta perquè altres vailets no el poguessin treure, llevat que no es valguessin d'un escala. Finalment, cap a l'entrada de fosc, arribàrem al poble, i a una posada que no podia ésser més esgarrifosa, puix que a més d'una malcarada mestressa i dels servents més bruts que hom pot imaginar, a la cambra del nostre costat hi agonitzava un pobre francès, no: jo gosaria dir en la nostra pròpia cambra, perquè allò que ens separava no podia pas anomenar-se una porta. Aquest pobre home, que no tenia un xelí a la butxaca, feia vint dies que jeia malalt en aquella casa, però era assistit pels capellans del poble amb tanta cura com si s'hagués tractat d'una persona important. Sembla que l'havien instat vivament moltes vegades a confessar-se, però ell s'hi havia negat. La nit que nosaltres hi arribàrem va témer que fora la darrera i determinà confessar-se. Jo era a la seva cambra quan va expressar aquest desig, i el rector en va fer sortir tothom. Vaig tornar a la meva, i des d'ella podia sentir de tant en tant allò que va dir el capellà, però la veu del malalt era massa dèbil. Això no obstant, vaig témer que la seva falta era greu, ja que vàrem sentir que el capellà deia, amb una veu d'impaciència i d'horror evidents: ¿Adonde -- adonde -- adonde? -- A on -- a on -- a on?

Imagina't un trist sopar, a la llum d'un oli pudent que cremava en una llàntia de ferro penjada en un cantó de la paret (allà candeles no n'hi havien) i entre tant el pobre home rebent el darrer sagrament, ben poca gràcia t'hauria fet el menjar, malgrat que hagués estat bo; que els nostres llits de palla i bruts no podien pas donarnos un descans reconfortant; que allò que més volíem i desitjàvem era

veure la llum del proper dia. Certament, jo no havia passat mai una nit tan trista. Però tot això va ésser ben compensat amb aquesta jornada de viatge cap a Martory, puix que la vàrem fer sempre tan a prop del mar, que a vegades mullava les rodes del meu carruatge. A d'altres travessàrem trossos de costa alta, que ens oferia unes amples vistes sobre ambdós elements, que recompensava amb escreix el malestar de la nit precedent. Els camins d'aquestes zones altes eren certament força dolents, en alguns llocs perillosos, però entre caminant i cavalcant, amb un cavall ferm, vàrem anar molt bé.

A aquesta costa hi vàrem trobar una població a cada llegua, habitades per pescadors i mestres d'aixa puixants, i hi trobàrem tots aquests menestrals prou atrafegats en llurs ocupacions; a alguns indrets hi havia un centenar d'homes tirant, amb força corpulent, la Saine (sic); a d'altres, cosa més sorprenent, hom hi construïa vaixells de dues-centes tones en terra seca, on no hi havia pleamar per avarar-los! Aquestes poblacions són edificades prop del mar, i les cases només n'estan separades per uns hortets, en els quals, a l'ombra dels tarongers, llimoners i parres carregades de fruits, hi seuen les dones i les filles dels pescadors fent puntes de seda negra. Encara que jo els anomeni pobles, i malgrat que de fet ho siguin, les cases farien, en general, un bon paper, en una bonica ciutat, ja que totes eren ben construïdes i moltes adornades, a fora, amb pintures no menyspreables.

La població des de la qual escric, té certament unes característiques semblants, però és una petita ciutat i forneix una posada (recorda que parlo per comparació) bastant comfortable, i el seu mar un peix anomenat roig, que no en trobarem cap de millor. Jo gairebé gosaria anomenar-lo perdiu de mar, pel fet que es menja ben bé de la mateixa manera. Nosaltres en sortírem més ben parats que el meu pobre cavall, puix que en aquesta ciutat no hi havia ni un gra de civada ni d'ordi; l'animal no ha tastat, o jo no he vist, ni un moç de palla d'ençà que vaig sortir de la meva petita Dona, vora els peus dels Pririneus. Demà tenim set hores cap a Barcelona, Puc veure el promontori sota el qual hi és situada, i des de sota el qual també tornaràs a saber de mi.

Trad.: J.X.C.

1. Philip Thicknesse, A Year's journey through France and part of Spain, I (Bath, 1777), 127-132. L'autor escriu Martory al lloc de Mataró; a d'altres passatges del mateix llibre hi posa Martereau. Els mots subratllats també ho són a l'original.

DOCUMENTACIÓ

LLIBRE DE NOTES, EN QUE ÉS BÉ POSAR LO QUE OCORRE PER LA PRÀCTICA EN LO VENIDER.

M.A.S.M. Documentació Vicaria

A la Vicaria de Santa Maria, ademés del "Llibre de Notes" gran -veure Fulls nº 10, Documentació- s'hi conservava també aquest altre llibre, manuscrit, iniciat a partir del 1770, amb anotacions diverses per a ús dels diferents Vicaris de la Parròquia, les darreres de l'any 1906. Avui és al Museu Arxiu de Santa Maria.

Conté referències a rogatives, combregars, cementiris, funerals (especialment de persones importants, família reial, Papes), jubileus, relíquies, processons, etc... i també qüestions directament relacionades amb l'exercici de la funció de Vicari, com les que a continuació transcribim.

ORDINACIONS PER LOS R.R. VICARIS. (Folis 26 i 27)

Tindran tots cuÿdado en no deixar oberta la Vicaria perque no se estravie algun llibre.

No deixaran las claus del Armari dels Actes sino al notari que te per aço nomenat lo R. Rector.

No habilitaran ningun de Doctrina pera casarse, que no sapia be lo necessari necessitar mediÿes pracepti ÿ lo pertañent al Sagrament del Matrimoni; ÿ aço se fara ans de amonestarlos.

Lo consentiment dels Pares necessitan los fills de familias menors de 25 anÿs basta lo del Pare, en son defecte, de la mare .. en falta dels dos, dels Avis Paternos, en falta destos dels Avis Maternos ÿ en falta de tots estos, ne donaran los Vicaris fe del consentiment; si que los contratans han de portar la fe del Juge secular de que hi consenten los dos mes prop parents Tutors o curadors.

Si son majors de 25 anÿs no necessitan consentiment sino demanar consell solament als Pares sin tenen; pero no als demes Parents; ÿ lo vicari fara fe en las monicions perito Parentis Consilio: ô est major 25 annis etorbasus Parentibus.

Despres del examen de Doctrina dels esposos los exortaran á criar ÿ educar be la Prole que Deu los donarà ÿ á tenir est fi quant usen del Matrimonio ÿ á no usarlo sino ab lo modo natural á no tenir las criaturas al seu llit lo primer Anÿ: ni despres que tingan us de raho si que llavors los fassan llit apart los germans separats de las germanas quels corregescan ÿ castiguen desde petits; quels procuren lo Batisme, ÿ Confirmacio, ÿ á son temps la Confessió ÿ comunió, quels enseñen la Doctrina Christiana, ÿ se guarden de donarlos mal exemple; ni de violentarlos en la eleccio de sa authoritat, que la muller sapia callar quant lo Marit se indigna.

No donaran certificacio de llibertat ni rebran testimonis de aço sens manament del Ordinari.

No se valdran de la Justicia Secolar sens consultarho ab lo Sr. Rector.

Sempre que sian cridats per extremuncion algu per un cas repentino. Si lo malalt no ha pogut rebrer altre Sagrament; se ohira ans de confessio; ÿ si no pot confessar se exortara á dolor ÿ se li demanará señal; pero encara que no se reparia lo señal se absoldrá sub conditione, se extremunciará; ÿ se recomanara seriament als de la casa, que si lo malalt pot confessar ô combregar que avisian lue go.

Ans de extremunciar sempre ante omnia se ha de preguntar al malalt si te res que confessar, com mana ÿ preve lo Ritual.

Lo Vicari Junior ha de cuÿdar de anar á Mata los dias de festa ÿ demes señalats en la taula de la vicaria: ÿ alli per los espais de mitja hora dira la doctrina ÿ explicara un punt del evangeli, tam bé cuÿdará dels Castellans nous que ans se nomenaban Gitanos. que no sian mes dels que lo Reÿ permet estar aqui; ÿ que dormian alli separadament los miñons de las miñonas; ÿ los uns casats, dels altres ÿ demanara al vicari del Hospital que en la quaresma los enseñe la Doc trina.

Los tres vicaris aniran per semmanas; ÿ lo de semmana es lo primer en las necessitats que o consent ÿ ha de assistir á la Vicaria desde primera Oracio fins á mitgdia; ÿ desde las dos de la tarde fins á la oracio del vespre; ÿ si sen va per alguna necessitat de Parroquia, ha de dir hont va al escola; perque lo trobe si es menester; ÿ si se ha de ausentar per llarch rato un altre dels Vicaris tindra compte en la Vicaria; perque en tanta multitut de Pople no se pot deixar la guarda per lo que pot esdevenir tambe sera obligacio del Vicari Junior regular lo llibre de Confirmacions.

Lo segon Vicari es lo immediat al Junior cuÿdara de las llibre tas del funeral ÿ llibre de obits ÿ de notar lo fundat en lo Diari.

Lo Vicari de casa cuÿdara del llibre de Matrimonis, ÿ de renovar los sacraris de 8 en 8 dias com manan las Tarraconenses, ÿ purificar los Globos ÿ de compondrer lo variete quant se haja de exposar lo SSm. Sagrament.

Tindra obligacio de acudir á las necessitats que esdevindran en la nit ÿ en lo mitg dia fins á las dos encara que no sia de semmana ÿ de exorcisar las tempestats ÿ energumenos.

Los altres dos vicaris tambe procuraran á assÿstir quant per las tempestats señalan á exposar lo SSm.

Lo Junior cuÿdara de escriurer la llibreta de comunió ÿ recullir los Bolletins de la part del llevant; ÿ lo vicari seguent fara lo mateix per la part de Ponent; ÿ quant aniran a escriurer, en cada carrer encomanaran á dos subjectes prudents que si entre anÿ saben ô reparan que viscan promesos junts en una casa: ô casats que se dividescan, ô que donian algun escandol ô no observian las festas que fassan favor de donarne avis.

Los tres assistiran al confessionari sempre que sia convenient ab tota exactitut; ÿ faran lo demes quels ordenara lo Sr.Rector; ÿ mutuament procuraran ajudarse com á Germans.

Lo Vicari de semmana pot dir missa quant se li apar encar que vaja lo cor mentres nos digan ja dos missas. no te obligacio de perdrer ploms, ÿ entra en totas las eleccions després del Sr.Rector.

Lo Vicari que exira de semana, en la seguent visitara los malalts en los dias que no los visita lo Sr.Rector.

Scripto fuerunt per R.Dre. Damianus Sumalla Parrochum Anno 1791. (1)

(1) El Dr.Damià Sumalla i Bonabosch, natural de Sant Llorenç de Cerdans, al Vallespir, va ser rector de Santa Maria de Mataró des del 1776 al 1793. Va ser també rector de Sant Jaume de Barcelona i Vicari General del Bisbat en temps dels bisbes Asensio Sales i Climent. Morí a Barcelona el 1801.

Especialista en dret, va publicar el llibre "Florilegium Parochum", del que se'n coneixen vàries edicions, una d'elles feta a Mataró, a Ca l'Abadal, l'any 1815.

Al Museu Arxiu de Santa Maria, Arxiu del Rector, es conserva un plec que conté documentació manuscrita seva, agrupada sota el títol "Directori del Parrocho de la Yglesia de Santa Maria de Mataró, treballat per lo rector actual Dr.Damià Sumalla, als 22 Novembre del 1780".

VICARI DE MATA (Foli 13 a)

Lo infrascrit vicari va venir á Mataró en clase de tal en la tarde del 27 desembre de 1848 sent Rector de la mateixa Parra. lo Rn. Gabriel Batllevell. En lo dia 1er. de Janer del seguent añ va comensar á anar á Mata y com lo Sr.Rector no tenia Caball lo llogaba al Not. D.Ramon Fins donantli cada dia que se necesitaba una pesseta. Com per altra part lo infrascrit es mes aficionat á caminar que danar a cavall acordarem ab lo Sr.Rector que deixaria de llogar lo cavall y yo aniria á peu durant ma voluntat, y afí de no introduir una costum perjudicial als Vicaris acordarem també que sempre que aniria á peu á Mata lo Señor Rector me donaria una pesseta; y aixis va comensarho á practicar en lo Abril del mateix añ acabat lo cual va presentar al Sr.Rector la nota dels dias que habia anat á Mata, y me dona sens contradicció altres tantas pessetas. Si ma encarregaba Misa pro Populo á mes de dita pesseta me donaba cinch reals velló.

Ita est = Marianus del Sol Pbo. Vic.

RECEPTES MÉDICO-CULINÀRIES DE LA CASA DE MATA I COPONS (D'ALELLA ?)

D'entre els llibres i lligalls que constitueixen la Secció de Diversos del Museu Arxiu de Santa Maria, un llibre manuscrit i enquadernat en pergamí, crida l'atenció de qualsevol observador pel seu interessant contingut. El llibre en qüestió (sig.MASM.Div. 0001) porta el següent títol:

"LLIBRE DE DEFARENTS NOTAS, DE APOCHAS Y ALTRES DEFARENTS ACTES Y ESCRIPTURAS de Don Joseph Anton de Mata y Copons, comensat lo primer de Febrer del any 1701".

Es tracta d'un conjunt de més de 150 folis (unes 300 pàgines) en els que la família Mata (originària d'Alella ?) hi consignava debitoris i rebuts referents a la seva heretat i economia domèstica. Això, tan solament, és de per sí interessant per la quantitat d'informació econòmica que ens proporciona sobre el segle XVIII (preus i salaris), així com de les finances d'una família noble catalana d'aquesta centúria. El que nosaltres volem destacar, però, són un seguit de receptes medicinals i culinàries que l'afany dels redactors d'aquest llibre van tenir a bé d'incloure per interès propi i coneixença d'altres. Són receptes casolanes, populars, i en això radica la seva importància. La grafia de llur redacció (que nosaltres hem puntuat i actualitzat)(1) denota pressa; hom endevina que el qui escriu està més preocupat per l'utilitat i efecte d'allò que anota que no pas per la seva intel.ligibilitat. Creiem no anar massa errats al pensar que foren redactades atenent al fí bàsic del seu ús; de fet, les trobem escrites en el que hauria d'ésser l'índex alfabètic del volum, i una, en un full solt.

Són receptes, ho hem dit, eminentment casolanes. L'herboristeria, les propietats medicinals de les plantes, hi juguen un paper essencial. Les pràctiques medicinals ortodoxes de l'època, creiem, no deurien distar massa d'aquestes en les seves solucions.

Les transcrivim amb uns breus comentaris referents a les malalties a les quals s'adrecen (2). Més endavant, parlarem dels seus redactors.

CONSTIPATS I REFREDATS

Les afeccions gripals i els constipats comuns, ambdós inclosos sota la denominació de "pit cascat" són de molt fàcil solució segons aquest receptari.

"Recepta per curar ab bintiquatre oras qualsevol pit cascat"

"Posaràs al pit ben untat de mel comuna, y sobre, hi posaràs un paper d.estrasa ben mullat de aigua fresca, y ab bintiquatre oras tindràs lo pit curat." (fol.6ª)

TÈNIES o SOLITÀRIES (Cucs)

L'ingeriment de carn de porc poc cuita o de verdures crues i poc netes on s'hi han fixat ous de Platihelmint (classe Cestodes), provoca l'aparició del que hom familiarment anomena

"cucs" o "la solitària", platihelmint que les més de les vegades es fixa a l'epiteli intestinal on s'origina la tènia adulta, causant en el malalt transtorns gàstrics i nerviosos. Els últims anells d'aquest tipus de platihelmint (la "Taenia solitum"), els més vells, es van desprenent, plens d'ous, i s'alliberen amb els excrements. L'acció d'un antihelmíntic i un purgant salí l'elimina. Heus ací el preparat que en el segle XVIII hom adoptava donat el cas.

"Remey per los cuchs, bo per xichs y per grans".

"Pendràs un puny y mitg de donsell (3) ; dos punys de brots de ruda (4); dos punchs (5) de brots de menta; dos punchs de brots de llom briguera o abrotano (6), y una escudella de oli comu. Y tot ben menudet se posarà en una olla nova enbernisada, y tot posat ab poch foch y ben tapat. Se remenara molt sovint ab un bastó o una cullera de fusta y luego de aver bullit un quart de ora, se traurà del foch y dexarà refredar fins que se puga sufri la ma y, posat tot al punc (7), s.exprimerà posant lo such en la matexa olla. Después si tirarà altra vegada al foch fins que estiga deritida la cera, y quant ho estiga se traurà, y se colarà tot ab un drap en una escudella de modo que fret quedara fet un ungüen.
Aquest ungüen és molt eficàs per creaturas y també és bo per los Grans que tingan cuchs: deuhen untar.se tres o quatre dias seguits, esto és al ventre". (fols. 6a-6r).

D'aquest remei en tenim també la versió castellana (fols.7a i 7r), molt més ampliada i explícita. Per a no repetir-nos, no més direm que la quantitat de cera que hom ha d'afegir a la barreja, que a la recepta anterior no s'estipula, és d'una unça; així mateix, l'aplicació de l'ungüent hi apareix més detalladament:

"Este unguento es mui eficas pa chicos, y Grandes, que tengan lombrices, untándose por el espasio de 3 ó 4 días con él, esto es: en el bientre, las caderas, los ipocondrios, y el hoio de la garganta. Y si se unta dos beses al día serà mui bueno".

CÀRIES I INFLAMACIÓ DE MOLARS ("Mal de dents")

Al fol.14a d'aquest llibre hi podem llegir un remei contra el mal de dents de que s'assegura que "és probat".

"Remei perservatiu per no tenir mal de Dens".

"Primo: Pendràs una ampolla en la qual puga estar una maytadella (8) Ayguardent.
2º Pren un puny de la herba Coclearia. (9)
3º una onza y mitja de Palo Santo picat.
4º sinch clavells specie picats.
5º un pols de sal.
Tot lo que introduit dins de la ampolla, se tapa bé y se dexa al sol per vint dias. Y queda fet lo remei, advertin que si algun dia no fa sol, no val aquell dia.
Dita aygua se usa tots los dematins per rentar.se'n la boca. Pren dos dits de aygua tevia dintre de la qual si tiran deu gotas de dita confecció dins de la aygua se glopeja.
És probat."

RONYA (Sarna).

La ronya és una malaltia contagiosa, comuna a l'home i a diferents animals, caracteritzada per petites vesícules i excoriacions que causen una forta picor. És deguda a uns àcars, "Sarcoptes scabiei" i "Sarcoptes homini" i la localització típica és en plecs interdigitals i axilars, bé que pot presentar-se per tota la pell.

El remei que es presenta (escrit en un full solt que hem numerat 8 bis), cobreix les dues vessants de la malaltia, l'interna i l'externa, amb indicacions ben precises per a la seva curació. Com podrà llegir-se, s'insisteix en que "és remey cert y eficàs y ben experimentat, que no falla".

"Recepta per fer ungüent per curar roña"

"Se pren una bona porció de Oli del regular de casa y se posa en un plat o cassoleta, y si té de tirar una almosta (10) de arrels de lliri blau, de bosch o marge, que sian ben netas de terra. Y se tenen de tallar com a talls de rave, en rodó, y se han de courer ditas arrels ab lo oli. Y una vegada sian ben cuytas, se han de traurer del oli; después, si ha de tirar a dit oli, una unsa y mitja de sera nova, ben engrunada, y se té de fondrer ab lo oli, y remenar.ho be. Y una vegada sia fusa (11) la sera, si tirarà una unsa de sofre, tot ben fus y ben remenat. Y quant tot estigue ben fus, se treurà del foch, y quant sia un poch fret, si tirarà cosa de una maytadella de vinagre ben fort, y remenar.ho bé. Y en això ja queda fet lo ungüent.

Y se prevé que si poden pendrer dos o tres dias de begudas de ortigas, o escabiosa (12) es millor. Y ab nou dias, se tenen de untar sols tres vegadas, que és de tres en tres dias, y no se han de mudar camisa fins passats los nou dias. Del dit ungüent se.n pren ab una cullera lo que comprenguian se necessita per untar.se y se farà escalfar ab altre plat, y se untaran ab los dits per tot ahont puguian, a excepció del pit, del ventre y parts, que en ninguna manera convé. Quant facian tres parts del dit ungüent, se.n té de pendrer tant del de sobre, com del de sota; altrament, lo un seria espés, y lo altre clar.

Aqueixa porció és per cossos grans. Per criaturas és precís rellevar un poch de cada cosa.

És remey cert y eficas y ben experimentat, que no falla".

Deixant les qüestions medicinals, transcrivim les maneres de fer "morcillas", "chorizos" i "morcones" (espècie d'embotit fet de l'intestí cec o part més gruixuda de l'animal) tal i com deurien fer-se fa 250 anys a les masoveries catalanes. (fols.8a i 8r).

"Modo de hazer las morsillas de sangre y gordura que produze el menudo".

"Se les echa la pimienta, matalauga, ajos macados, orégano sin moler, y un poquito de comino, poco, porque es muy parlero (13). A seis menudos, un quarteron (14) de matalauga (sic), haunque esta especia no necesita tazza (15), porque es gustosa; comino, una cochara regular, sin colmo; orégano, tres puñados regulares; la sal y pimienta que salga un poquito, porque pierde en el cosido. Que si es cosina donde les de el ayre y humo, con poco cosido es bastante, y sino, que quesen (16) hasta que salga manteca, punsándolas con un

alfiler, y que las agan bien apretadas, para que no se encansien los ajos. Para lo dicho, quatro cabesas.

A los chorisos de Lomo.

A los chorisos de lomo se les echa sal; pimienta dulce, porque da color y no pica (y sino la ay, de la otra); matalauga (sic); ajos macados, y vinagre para poderlos amasar, o sino vino. Al dia siguiente se amasan y se frie un poquito, para probarlos, y echar más o menos. Y al otro dia se hazen, y se les da humo hasta que tomen color.

Como se hacen morcones.

A los morcones se haze el lomo pedasos, y se le echa sal, pimienta y sumo de limon. Al dia siguiente se manea bien, se prueba, y se haze que no quede salado, porque se desgracie.

Como se hazen morsillas.

A las morsillas de entrañas se pican los corazones, y las entrañas, pedasitos como armendras (sic), y se les echa sal, pimienta, matalauga (sic), ajos y un poquito de vinagre. Acabadas de hazer, se remojan en el agua irviendo, pero que no se quesen".

Sempre és difícil refer llinatges amb fonts indirectes no genealògiques. De totes maneres, i basant-nos amb el mateix llibre d'on hem transcrit les receptes, hem recollit un seguit de dades biogràfiques sobre els seus autors, alhora redactors.

Poques coses sabem del personatge que inicià la confecció d'aquest llibre l'1 de febrer del 1701. El "Noble Senyor Don" Josep Anton de Mata i Copons, pel que ell mateix ens diu, era fill de Raimunda Mata i Copons (morta el 29 de juliol del 1701 -f.19r-). Domiciliat a Barcelona, Josep Anton de Mata era un ric hisendat, de nissaga aristocràtica, que tenia grans propietats a Alella, Sant Andreu de Palomar i a molts altres llocs i viles del Principat. D'Alella, la futura confecció d'un capbreu, ens parla de l'existència de 120 emfiteutes depenents de la Casa de Mata. El manuscrit no dóna cap més notícia sobre les propietats i nissaga de Josep Anton de Mata i Copons. Fragmentàriament, i sense haver pogut establir les línies exactes de parentiu, hem d'esmentar el matrimoni format per Don Ramon de Llor i Donya Josepa Copons i Armengol, aquesta última filla de Josep Armengol (baró de Rocafort el 1678) i de Josepa Copons, possiblement avis de Josep Anton. Sabem, però, de l'existència d'una germana seva, Lucrècia de Vila i Mata (i Copons), casada amb Carles de Vila y Casamitjana.

La major part del llibre, però, està escrit per Don Mariano de Mata de Copons del Llor y de Novell, descendent de l'anterior (fill, net ?). L'esmentat personatge apareix citat en el manuscrit com a senyor de les Quatre Torres d'Alella, del Mas Mata d'aquest mateix lloc i d'altres moltíssimes propietats d'arreu de Catalunya i València. En sabem que era fill de Maria Antònia de Mata y Novell, que tenia dos fills barons (Gaietà i Joan Manuel), i una filla (Josepa) que es casà el juliol del 1796, segons es desprèn de l'albarà d'impressió de les esqueles de noces.

Mariano de Mata inclou (desordenadament) debitoris i àpoques a les pàgines que el seu antecessor deixà en blanc, des del 1770 (aproximadament) fins l'any 90, quan el seu fill Gaietà reemprèn la redacció. El buit de més de 60 anys existent entre les escriptures de Joan Anton de Mata i les de Mariano de Mata ha impossibilitat el fet que poguessim establir una certa genealogia.

Mariano de Mata, si hem de creure el manuscrit, és un home adinerat. Reb pensions de censals firmats arreu de Catalunya, ingressos que li permeten portar una vida folgada i sense masses preocupacions. Sap envoltar-se de luxes i comoditats (ressenyem rebuts de perruquers, lacais, sastres de categoria...) i fins i tot, posseeix un cotxe de cavalls de considerables dimensions al que no ha de faltar-li cap mena de detall: tapisseria de vermelló, cromats, etc., tot ell pintat de blanc. Alhora, hom imagina Mariano de Mata, un il.lustrat, un home del seu temps que llegeix i que sap divertir-se (té llotja tot l'any al "Comèdia"). El 1774 el trobem firmant un contracte amb Onofrio Paganini, arlequí i cap principal de la Companyia dels Còmics Italians de Gènova, actuant com a Director General de la "Noble Dirección del Theatro de Barcelona". Un home, tot i això, summament religiós i devot.

A la seva heretat, ell i el seu antecessor Josep Anton de Mata, copiaren i, de segur utilitzaren, les receptes que hem transcrit.

Carles Marfà i Riera

NOTES:

(1) Hem puntuat el text, l'hem accentuat quan calia i hem separat paraules juntes d'aquesta manera: "remenantho"="remenant.ho".

(2) Les referències a les malalties pertanyen a la Gran Enciclopèdia Catalana.

(3) Donzell (Artemisia absinthium, família de les compostes). Planta herbàcia, de 40 a 60 cm. d'alçada, de tiges dretes, pubescents, molt ramificades, amb fulles bipinnatisectes, d'un verd blanquinós, i amb capítols penjants, disposats en panícules. Es fa en llocs incultes i pedregosos, sobre tot a muntanya. Té fortes propietats aperitives i és la base del vermut. GEC, vol.6 Pàg.367.

(4) Ruda (Ruta sp., família de les rutàcies). Gènere de plantes herbàcies perennes, subllenyoses, d'olor forta i característica, amb fulles alternes, dues o tres vegades pinnatisectes, freqüentment glauques, amb inflorescències cimoses corimbiformes, amb flors de quatre pètals grocs i generalment fimbrats, i amb fruits en càpsula lobulada apicalment. Tenen propietats emmenagogues i abortives, entre altres. Llur essència és emprada en homeopatia i en la preparació de certs medicaments. GEC, vol.12, pàg.800.

(5) Llegeixi's "puny", grapat.

(6) La llombriguera o abrôtan és millor coneguda per Broida (Artemisia abrotanum). Planta subarbustiva perenne, de fulles molt dividides, amb lacínies filiformes, tiges molt ramificades de 60 a 120 cm., i un gran nombre de petits capítols pèndula, agrupats en raïm. Tota la planta desprèn una olor de llimona. D'orígen europeu imprecís, és desconeguda actualment en estat silvestre i ha estat estesa per l'home, des d'antic, com a planta de jardí, a la regió mediterrània. Ha estat emprada com a vermífuga, en medicina popular. GEC.vol.3, pàg.854.

(7) Llegeixi's "al punt"

(8) Mesura de capacitat.

(9) Coclearia (Cochlearia officinalis, família de les crucíferes). Planta herbàcia biennal o perenne de 5 a 10 cm. d'alçada. Té les fulles alternes, un xic carnoses, les basals en roseta, i pecíols llargs, cordiformes o reniformes; les caulinars són sèssils i auriculades. Fa flors blanques o rosades, agrupades en raïm. Pròpia de l'Europa atlàntica, durant un cert temps fou conreuada com a planta oficinal. Té propietats diürètiques, estomacals i sobretot antiscorbútiques. GEC.vol.5,pàg.279.

(10) Una almosta és el que cap en la conca de les dues mans juntes.

(11) Llegeixi's "fosa" (de 'fondre').

(12) Escabiosa (Scabiosa sp.,família de les dipsacàcies). Gènere de plantes herbàcies anuals o perennes, de fulles enteres o dividides i de flors purpúries, blavoses o blanques, agrupades en capítols. GEC.vol.6,pàg.725.

Noti's, alhora, que "escobiós-sa" és un adjectiu que vol dir ronyós, ronyosa.

(13) "Parlero", que repeteix, que torna a la boca.

(14) Mesura de capacitat.

(15) Entengui's: "no importa la quantitat".

(16) Quallin.

LA PLAÇA DE SANTA ANNA I LA RAMBLA. ANY 1903 (?) M.A.S.M. – Fotografia Teodor Solà

LA PLAÇA DE SANTA ANNA I LA RAMBLA. ANY 1903 (?) M.A.S.M. – Fotografia Teodor Solà

JUGANT A LA PLATJA DE MATARÓ.
AL FONS CAN MAITANQUIS. ANY 1903 (?)

M.A.S.M. – Fotografia Teodor Solà

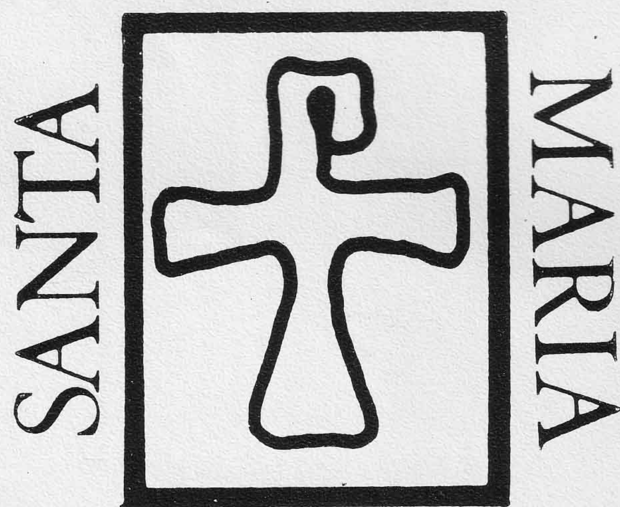

EL CARRER DE SANT FELICIÀ. S'HI OBSERVA L'EDIFICI DE LA COMANDÀNCIA DE MARINA I LA VIA DEL TREN. ANY 1903 (?)

M.A.S.M. – Fotografia Teodor Solà

EL SR. TEODOR SOLÀ I SANFELIU, AUTOR DE LA SÈRIE DE FOTOGRAFIES. ANY 1903. M.A.S.M. – Fotografia Teodor Solà

MUSEU
ARXIU
SANTA
MARIA
MATARÓ